

PRIIDU PUUSEPP

**EMAKEELE
ÕPIK**

ALGKOOLILE

III

ÕPPEAASTA

EESTI KIRJASTUS
TALLINN

A-15217
III

PRIIDU PUUSEPP

EMAKEELE-ÕPIK

ALGKOOLILE

III ÕPPEAASTA

VIIES, MUUTMATA TRÜKK

EESTI KIRJASTUS

TALLINN 1943

FRIDU RUSSEPP

EMAKEELE-ÕPIK

AEGKOOLIFE

III. OMBASTA

2

Tartu Ülikeeli
Raamatukogu

216 213

Afv. nr. I/0084. Trükiarv: 17150 eksemplari. Paber:
ETK Tallinna Paberivabrik; trükipaber 56 : 79 cm.
Trükk: Trükikoda „Ühistrükk“, Tallinn. Brošuur:
Kõitekoda end. G. Pihlakas, Tallinn.
Ilmunud oktoobris 1943.
Rmk. —.75.

1. LIHTLAUSE.

1. Kirjutan mõttelt õigeid lauseid. Selleks valin igast veerust ainult ühe sobiva sõna. Algan iga lause suure algustähega ja panen iga lause lõppu punkti.

sig a	ta o b	noka g a
sepp	söö b	kärsaga
vähk	tuhn i b	haamriga
lind	mäng i b	eidega
eit	pigista b	palliga
laps	kaeva b	sõraga
aednik	kõneleb	labidaga

Näid**i**s: Siga tuhn**i**b kärsaga.

Sõnadega väljendatud lõpetatud mõte on lause.

2. Loen järgnevaid lauseid. Panen tähele, mis-suguse sõna lugemisel hääl langeb esimeses, teises ja kolmandas lauses.

Linnud sirtsusid.

Linnud sirtsusid aias.

Linnud sirtsusid aias röömsalt.

Lapsed ruttasid metsa marjule.

Lapsed ruttasid metsa.

Lapsed ruttasid.

Lause viimase sõna lugemisel hääl langeb ja selle järel tehakse **peatus**.

Kirjutamisel see peatus märgitakse **punktiga**.

3. Algan iga lause suure algustähega ja panen iga lause lõppu punkti.

See oli suvel.

Lindudel oli metsas kontsert lepalind mängis viiulit rästas puhus pasunat vares tõmbas passi kägu lõi trummi lõoke trillerdas rähn lõi nokaga takti.

4. Võrdlen järgnevais lauseis jämendatult trükitud küsimusi ja sõnu.

Kes ja mis?

Kes on turtsuja tubane?

Kass on turtsuja tubane.

Kes on valvas linnuke?

Kukk on valvas linnuke.

Mis on keskel kuusemetsa?

Kuusk on keskel kuusemetsa.

Mis on kuuse keske'ella?

Oks on kuuse keske'ella.

Elavate asjade kohta küsitakse: **kes?**

Eluta asjade kohta küsitakse: **mis?**

5. Kirjutan sulgudesse kas küsimuse **kes?** või **mis?**

Võrdlusi.

Järv () oli sile nagu klaas ().

Tiiu () oli terane nagu naaskel ().

Heinoke () käis ema kannul kui vari ().

Mees () magas nagu kott ().

Helle () naeratas alati kui päike ().

Näidis: Järv (mis?) oli sile nagu klaas (mis?).

6. Vaatlen järgnevaid lauseid.

1. Rõõmsad lapsed jooksid tuppa.

Kes jooksid?

Lapsed jooksid.

Jooksid **kuhu**?

Jooksid **tuppa**.

Missugused lapsed?

Rõõmsad lapsed.

5. Missugusele Ainole kinkis tädi nuku?	5. Tädi kinkis väike-
sele Ainole nuku.
6. Missuguse nuku kinkis tädi väikesele Ainole?	6. Tädi kinkis väike-
sele Ainole toreda nuku.
7. Millal kinkis tädi Ainole toreda nuku?	7. Tädi kinkis eile väikesele Ainole toreda nuku.

9. Kriipsutan alla teises veerus õige sõna, mis vastab jämendatult trükitud küsimusele.

1. Kes ruttasid?	1. Õpilased ruttasid.
2. Mida tegid õpilased?	2. Õpilased ruttasid.
3. Kuhu ruttasid õpilased?	3. Õpilased ruttasid kooli.
4. Millal ruttasid õpilased kooli?	4. Õpilased ruttasid hommikul kooli.
5. Missugused õpilased ruttasid hommikul kooli?	5. Lõbusad õpilased ruttasid hommikul kooli.

10. Koostan küsimusi ja kirjutan nad ühes vastustega.

I

1. Kes ?	Lapsed õppisid hooliga.

2. Kelle ? Aino isa töötab vabrikus.
3. Mida ? Traktor vedas atra.
4. Missugune ? Noor hobune hirnus koplis.

II

1. Kuhu ? Peeter lükkas paadi vette.
2. Kust ? Juku tuli aiast.
3. Mida ? Aino luges raamatut.
4. Mis ? Käsi peseb kätt.

N ä i d i s : Kes õppisid hoolega? Lapsed õppisid hoolega.

11. Seon sõnu nõnda, et saan lõpetatud mõtte. Lause lõppu panen punkti!

I

Mina Meie

Sina Teie

Tema Nemad

(hüppate, hüppan, hüppad, hüppab, hüppame, hüppavad)

II

Mina	Meie
Sina	Teie
Tema	Nemad

(õppisime, õppisid, õppisite, õppisin, õppis)

Alus ja öeldis.

12. Vaatlen järgnevaid lauseid.

Alus	Öeldis
Laps (kes?)	mängib (mida teeb?).
Laps (kes?)	ei mängi (mida ei tee?).
Õde (kes?)	laulis (mida tegi?).
Õde (kes?)	ei laulnud (mida ei teinud?).
Mehed (kes?)	on töötanud (mida on teinud?).
Mehed (kes?)	ei ole töötanud (mida ei ole teinud?).
Vend (kes?)	mängiks (mida teeks?).
Vennad (kes?)	ei mängiks (mida ei teeks?).
Lipp (mis?)	lehvib (mida teeb?).
Lipud (mis?)	ei lehvi (mida ei tee?).
Masin (mis?)	undas (mida tegi?).
Masinaid (mis?)	undasid (mida tegid?).

Alus väljendab tegijat.

Ta vastab küsimustele: **kes?** või **mis?**

Õeldis näitab **aluse tegevust**.

Ta vastab küsimustele: **mida teeb?**

(alus), **mida ei tee?** (alus), **mida tegi?**

(alus), **mida ei teinud?** (alus), **mida on**

teinud? (alus), **mida ei ole teinud?** (alus),

mida teeks? (alus), **mida ei teeks?** (alus)

jne.

13. Võrdlen järgnevais lauseis öeldist.

Õeldis on ainsuses	Õeldis on mitmuses
Mees saagis.	Mehed saagisid.
Laps mängib.	Lapsed mängivad.
Koer haukus.	Koerad haukusid.
Külaline tuli.	Külalised tulid.

Kui alus on ainsuses, siis on ka öeldis ainsuses.

Kui alus on mitmuses, siis on ka öeldis mitmuses.

14. Võrdlen järgnevaid lauseid.

Lauses on ainult alus
ja öeldis

Lauses on peale aluse ja öeldise
veel laiendeid

Vend töötab.

**Helmi vanem vend töötab suu-
res tehases.**

Isa käib.

**Antsu isa käib ka samas teha-
ses tööl.**

Ainoke mängis.

**Ainoke mängis tagatoas oma
uue nukuga.**

Helle tuli.

**Ainokese vanem õde Helle tuli
koolist.**

Kui lauses on ainult alus ja öeldis, siis on ta **laiendamata lihtlause**.

Kui lauses on peale aluse ja öeldise veel laiend või laiendeid, siis on ta **laiendatud lihtlause**.

15. Laiendan suuliselt laiendamata lihtlauseid nii, et uuesse lausesse lisan laiendi, siis jälle laiendi, siis jälle laiendi jne.

1. Taat kohendas.
2. Reinuke mängis.
3. Tõnis joonistas.
4. Aino kirjutas.

N ä i d i s :

1. Taat kohendas.

Taat kohendas tuld.

Taat kohendas kustuvat tuld.

.....

16. Laiendan kirjalikult järgnevaid laiendamata lihtlauseid sobiva laiendiga.

Sügisel.

Sügis on tulnud. Tuuled puhuvad. Vesi vuliseb. Kured lendavad. Päike ei soojenda. Aednikud askeldavad. Lapsed ruttavad.

N ä i d i s : Kõle sügis on tulnud.

17. Määrän järgnevais vanasõnades antud eeskuju järgi aluse ja öeldise.

Vanasõnu.

1. Käsi peseb kätt.

2. Terav kirves leiab kivi.

3. Uus luud pühib hästi.

4. Teine koer tunneb teist.

5. Uus ratas käib raskesti.

N ä i d i s : Käsi (alus) peseb (öeldis) kätt.

18. Kirjutan lünka sobiva öeldise. Sõnu valin alt sulgudest. Lause lõppu panen punkti.

Elu metsas.

Linnukesed Väledad oravad
. oksalt oksale. Lapsukesed
marju. Eidekesed kuivi oksti hunni-
kusse. Kütid vana rebase pesa. Koe-
rad aga

(hüppasid, tassisid, klähvisid, otsisid, korja-
sid, siristasid)

2. PUNKT, KÜSI- JA HÜÜUMÄRK.

19. Vaatlen järgnevaid lauseid.

I

Jutustav lause	Küsilause
Lapsed ruttasid kooli.	Kuhu ruttasid lapsed?
Kukk käib toredasti.	Kes käib toredasti?
Sügisel puhuvad kül- mad tuuled.	Missugused tuuled pu- huvad sügisel?

Pea meeles! Jutustava lause lõppu
pannakse **punkt**.

Küsilause lõpul on **küsimärk**.

Jutustav lause	Hüüdlause
Jukuke jooksis õues.	Jukuke, tule ometi!
Orav oli tulnud hüppama aeda.	Vaadake, orav aias!
Imelik putukas ronis mööda puud.	Mäherdune imelik putukas!

Pean meeles! Hüüdlause lõpul on hüüumärk.

20. Kirjutan järgnevate lausete hulgast kõik küsilauseid.

Mõistatusi loomade kohta.

Kes on toas erku lindu?

Kukk on toas erku lindu.

Kes on õues aidavahiks?

Koer on õues aidavahiks.

Kes on tee peal timpa-tõmpa?

Hobune on tee peal timpa-tõmpa.

Kes on haaviku-emanda?

Jänes on haaviku-emanda.

21. Kirjutan lauseid, millede lõpul on hüüumärk.

Mida ema käsib.

korvitäis	üks pakk	kaks kilo
üks sületäis	paar mune	200 grammi
30 penni eest	2 liitrit	üks tosin

N ä i d i s : Too keldrist korvitäis kartuleid!

22. Kirjutan järgnevad laused jutustavas laadis. Pealkirjaks —

Lauseid liiklemisest.

Ära jookse ega mängi sõiduteel!

Ära ripu liikuva sõiduki taga!

Ära hüppa liikuvast sõidukist maha!

Ära jookse liikuvasse sõidukisse!

Hoidu vastutulijaist paremale!

Möödu eeskäijaist vasakult!

N ä i d i s : Ma ei jookse ega mängi sõiduteel.

23. Kirjutan järgneva jutu ja panen iga lause lõppu nõutava kirjavahemärgi.

Mida raamat meilt palub.

Ärge murdke mu lehenurki kahekorra Ärge pange mu vahele kõvu asju. Ärge jätke mind lah-tiselt lauale Ärge lehitsege mind märgade näp-pudega Varustage mind korraliku kaitsepabe-ri-ga Ärge kritseldage minusse

24. Lõpetan järgnevad poolikud laused. Lause lõppu panen küsi- või hüüumärgi, nagu on nõutav.

Kas sa loed

Miks ei avata

Ära kolista

Kas Ignas puhastab oma

Miks ei korrata

Ärge kulutage aega

Kas teil tuulutatakse

Ära urgitse nina

(küünealuseid, peegli ees, õhuaknaid, tube, laule, sõrmega, juturaamatuid, tooliga)

3. LIITLAUSE JA KOMA LIITLAUSES.

25. Võrdlen järgnevaid lauseid.

Lihtlause	Liitlause
Mindi kalale. Ilm oli ilus.	Mindi kalale, sest ilm oli ilus.
Järv sinas. Värske hein lõhnas. Rohus laulsid sirtsud.	Järv sinas, värske hein lõhnas ja rohus laulsid sirtsud.
Kell oli kakskümmend. Rutati koju.	Kui kell oli kakskümmend, siis rutati koju.

Liitlause moodustatakse kahest või enamast lausest.

26. Jälgin koma esinemist liitlausest ja jämen-
datult trükitud sõnu.

Koma on liitlausest	Koma puudub liitlausest
Joosti suure õhinaga, et jõuda kohale.	Ants kirjutas ja Maret joonistas.
Oldi mures, sest vana- isa oli haige.	Uks avanes ning isa astus tuppa.
Haige uinus viivuks, kuid ärkas jälle.	Ei kraaksunud enam rongad ega kädista- nud harakad.
Endel hakkas jooksuma, kui nägi ema tulevat.	Kas tuled sina siia või lähen mina sinna?

Pea meeles!

Liitlause osad lahutatakse komaga.

Sõnade ja, ning, ega, ehk, või ette koma
ei panda.

27. Ühendan laused sõnaga „kuid“.

1. Peeter võiks hästi arvutada. Ta pingutab
end liiga vähe.

2. Margus võiks ilusasti kirjutada. Tal on liiga vähe kannatust.

3. Mari loeb hästi. Ta kõneleb liiga tasa.

4. Virve võimleks hästi. Arst on tal selle ära keelanud.

5. Luule koostab häid kirjandeid. Ta kirjutab räpakalt.

Näidis: Peeter võiks hästi arvutada, kuid ta pingutab end liiga vähe.

28. Ühendan laused sõnaga „s i i s“.

1. Talv tuleb. Päevad lühenevad.

2. Päevad lühenevad. Ööd pikenevad.

3. Ööd pikenevad. Ilmad külmenevad.

4. Ilmad külmenevad. Hakkab sadama lund.

5. Hakkab sadama lund. Lapsed ruttavad kelgumäele.

6. Videvik ligineb. Lapsed ruttavad tuppa.

Näidis: Kui talv tuleb, siis päevad lühenevad.

29. Ühendan laused sõnaga „s e e p ä r a s t“.

1. Oraval on teravad küüned. Ta võib hästi ronida.

2. Esikäpad on tal kui käed. Ta hoiab hästi kinni käbisid ja pähkleid.

3. Tal on teravad hambad. Ta võib hästi närida.

4. Sügisel korjab ta tagavara. Tal ei ole tarvis talvel nälgida.

5. Ta topib talvel aigud oma pesas lehtedega kinni. Külme ei pääse talle ligi.

Näidis: Oraval on teravad küüned, see pärast võib ta hästi ronida.

30. Kirjutan järgnevad poolikud laused lõpetatult.

I

1. Keegi ei teadnud, **kes**
2. Hoiti ära tuleõnnetus, **mis**
3. Mets oli koht, **kus**
4. Vaadeldi mängijaid, **kuidas**
5. Et oli külmavõitu, **siis**
6. Kuigi vesi oli külm, **aga**

II

1. Mees ütles midagi, **kuid**
2. Mäsi õue, **et**
3. Vesteldi kogu tee, **nii et**
4. Rutati, **sest et**
5. Inimesed ei salli seda, **kui**
6. Mäsi vaatama, **mida**

31. Võrdlen järgnevaid lauseid.

Lihtlause	Liitlause
Muri hakkas haukuma.	Muri (missugune Muri?), kes nägi võõraid inimesi majale liginevat, hakkas haukuma.
Tuba oli avar ja puhas.	Tuba (missugune tuba?), kuhu mehed astusid, oli avar ja puhas.

Esitatud liitlused koosnevad osadest, milledest üks võib esineda lihtlausena, teine aga oleneb teisest lausest.

Liitlause osad lahutatakse komadega.

32. Kirjutun järgnevad liitlused nõnda, et saan lihtlused.

1. Hobune, kes oli õues, talutati talli. 2. Kalurid, kes võitlesid tormiga, jõudsid õnnelikult randa. 3. Mees, kes pidi minema kohtusse, oli ärevil. 4. Juku, kes oli haige, ei saanud minna kooli. 5. Ema, kes tuli turult, oli väga väsinud. 6. Rong, mis ligines jaamale, peatus. 7. Lennuk, mis startis, viis posti. 8. Maaling, mis rippus

seinal, oli kuulsa meistri töö. 9. Müra, mis kuuldus esikust, äratas vanakese. 10. Laev, mis lahkus sadamast, andis pika vile.

N ä i d i s : Hobune talutati talli.

33. Panen igas järgnevas liitlauses kaks koma, nagu on nõutav.

1. Õpilased kes ruttasid koolist koju olid lõbusas tujus. 2. Väike Kusti kes oli meisterdanud lennuki sai kiita. 3. Ainoke kes oli raskesti haige viidi haiglasse. 4. Koer kes puhkas kuudis hakkas järsku haukuma. 5. Õpilased kes istusid paadis aerutasid tugevasti. 6. Lennuk mis oli sattunud tormi võimusesse maandus siiski õnnelikult. 7. Auto mis tuli nurga tagant jäi äkki seisma. 8. Lilled mis kasvasid aias levitasid magusat lõhna.

34. Kirjutan kolme kriipsu asemele sobiva sõna või sõnad.

I

1. Lapsuke, kes — — —, tuli tuppa.
2. Õpilased, kes — — —, ootasid õpetajat.
3. Külalised, kes — — —, olid heas tujus.
4. Rahvas, kes — — —, trügis ettepoole.
5. Poiss, kes — — —, oli vaevalt 10 aastat vana.

II

1. Kauss, **mis** — — —, purunes.
2. Pilt, **mis** — — —, oli imeilus.
3. Saapad, **mis** — — —, olid suured.
4. Suusad, **mis** — — —, olid uued.
5. Lennuk, **mis** — — —, tegi maandumise.

Näidis: Lapsuke, kes lõi oma jala vastu kivi, tuli tuppa.

35. Koostan suuliselt lauseid, milledes esineb võrdlusi.

1. magus **kui** suhkur.
2. kuum **kui** ahi.
3. vait **nagu** sukk.
4. must **kui** pigi.
5. kindel **kui** kalju.

Näidis: Väike maasikas oli magus kui suhkur.

36. Kirjutan lauseid, milledes on võrdlusi.

1. vagusi **nagu** hiireke.
2. ettevaatlik **nagu** hirv.
3. kõva **kui** kivi.
4. valge **kui** lumi.
5. kerge **kui** laast.

Võrdlussõnade **kui** ja **nagu** ees puudub koma.

37. Jälgin koma ja sõna „ja“ järgnevais lauseis.

1. Tuul puhub ja ulub. 2. Tuul puhub, ulub ja vilistab.

1. Vello mänguasjad on tinasõdurid ja püssid.
2. Vello mänguasjad on tinasõdurid, püssid ja kahurid.
3. Vello mänguasjad on tinasõdurid, püssid, kahurid ja lennukid.

1. Asta uuris palle ja karusid. 2. Asta uuris palle, karusid ja puust kukki. 3. Asta uuris palle, karusid, puust kukki ja muid asju.

Antud laused on koondlaused. Koondlauses ja ees p u u d u b k o m a.

38. Panen igas järgnevas liitlauses ühe puuduva koma.

I

1. Ainult see on tugev kes ei põlga tööd.
2. Keegi ei teadnud mis on lahti.
3. Joosti tagaõue kus oli hea mängida.
4. Ainoke nägi kuidas õnnetus juhtus.
5. Kui koju jõuti siis mindi kohe sauna.
6. Auto oli küll vaba kuid suure kiirusega.
7. Kajakas laskus vette et tabada kala.
8. Mindi tuppa sest et ema hüüdis.

II

1. Välisukse klaas klirises kui uks suleti.
2. Maja näis olevat vana kuid siiski korras.
3. Laps naeratas sest isa tuli koju.
4. Silmitseti korki aga kala ei näksanud.
5. Enne ehitatakse kaev siis maja.
6. Kiirendati samme et jõuda varem koju.
7. Oli juba jahe sest et päike oli loojunud.
8. Koer lippas nii et tolm keerles.

39. Kirjutan liitlauseid: **K o e r a p a l v e .**

N ä i d i s :

Hobuse palve.

Ära löö mind, **kui** ma ei jookse küllalt ruttu!
Ära sunni mind vedama koormat, **mis** käib üle
minu jõu! Kui mu rauad on nürid, **siis** hoolitse
ka paremate raudade eest!

40. Panen igas järgnevas lauses ühe koma,
kuhu vaja.

Imelik sild.

Ma tunnen üht imelikku silda mida pole ehitatud
töölised. See imelik sild ei ole rauast vaid
läikivast ainest. Pakasega muutub sild tugevaks
seepärast ta kannab suuri raskusi. Kui õhk soo-

jeneb siis muutub sild rabadaks. Kes siis tahab sillast üle minna see võib kergesti silla alla sattuda.

4. HÄÄLIK JA TÄHT.

41. K-e-s n-a-d o-n?

O-n n-e-l-i v-e-n-d-a. N-a-d k-ü-l-a-s-t-a-v-a-d m-e-i-d k-o-r-d-a-m-i-s-i. E-s-i-m-e-n-e s-u-l-a-t-a-b l-u-m-e ja j-ä-ä. T-e-i-n-e t-o-o-b r-o-h-e-l-i-s-e-d a-a-s-a-d ja k-a-u-n-i-d l-i-l-l-e-d. K-o-l-m-a-s k-ü-p-s-e-t-a-b õ-u-n-a-d. N-e-l-j-a-s k-a-t-a-b m-a-a v-a-l-g-e v-a-i-b-a-g-a.

Antud jutt koosneb pealkirjast ja kuuest lausest. Esimeses lauses on 3 sõna. Sõnas „venda“ on 5 häälikut. Häälikud märgitakse kirjas tähtedega. Tähed on suured ja väikesed.

Eesti tähestik on järgmine:

A, a, B, b, D, d, E, e, G, g, H, h, I, i, J, j, K, k, L, l, M, m, N, n, O, o, P, p, R, r, S, s, T, t, U, u, V, v, Õ, õ, Ä, ä, Ö, ö, Ü, ü.

Küsimusi. 1. Missuguse algustähega algab pealkiri? 2. Missuguse algustähega algab lause? 3. Mitmest tähest koosneb antud pala viimane sõna?

42. Kirjutan järgnevad nimed tähestikulises järjekorras.

1. Peedu, Toomas, Henn, Juhan, Ain, Madis, Rein, Sulev.

2. Koidu, Ella, Heljo, Virve, Maret, Luule, Reet, Silvi.

3. Tammik, Sööt, Pärn, Nurmiste, Ojasoo, Kesa, Vaher, Raud.

N ä i d i s : Ain, Henn, Juhan, Madis jne.

43. Jälgin tabelis antud nimede õigekirjutust.

Üldnimi	Pärisnimi
poeglaps	Lembitu
tütarlaps	Ella
hobune	Ekü
lehm	Lehik
põrsas	Possu
kukk	Kukeleegu
kass	Kati
koer	Muri

44. Kirjutan pärisnimede algustähed värvilise pliiatsiga.

Loomaaed.

Altvälja Lembitu, Miku ja Eedi olid vennad. Neil oli Valgjärve rannal suur loomaaed. Lem-

bitul oli kaks puust hobust: Eku ja Tella. Mikul olid lehmad Pühik, Mooni, Kirjak, Sirel, Mirt. Eedil oli põrsas Notsu, kukk Kukeleegu, kana Kokk-kokk ja kass Kati. Õed Ella ja Valve tõid karjasteks nukud Milvi, Silvi ja Pilvi. Nad seadsid aia korda. Muri tuli joostes. Ta ajas kõik segamini. Oi, sa paha Muri!

45. Kriipsutan alla igas sõnas ainult esimese täishääliku.

Tühi kõht on hea kokk. Uus luud pühib hästi. Ilus õun, uss sees. Kuidas kaup, nõnda hind.

Hääldan täie häälega: **a, e, i, o, u, õ, ä, ö, ü.**

Pea meeles!

Antud häälikud on **täishäälikud.**

46. Kirjutan välja ainult need sõnad, milledes on pikk (see on kahekordne) täishäälik.

1. Siilid elasid kuusikus.
2. Räästa varjul oli pääsukese pesa.
3. Säask on pääsukese maiustoit.
4. Jänes kuulis koera haukumist ja jooksis eemale.
5. Kes tööd ei tee, see ei pea ka sööma.
6. Uus luud pühib hästi.
7. Suur tükk ajab suu lõhki.

47. Kriipsutan alla igas sõnas ainult esimese kaashääliku.

Imeloom.

Kilplased leidnud maanteelt uuri. Nad kuulatanud teraselt ja kuulnud siis neile võõra esemetiksumist. „Mis see muud kui mõni imeloom!“ hüüdnud kilplased. Nad hakanud imelooma nüpeldama. Nüpeldanud, nüpeldanud, kuni uurike olnudki puruks peksetud.

Hääldan teiste häälikute kaigas: **b** — be, **d** — de, **g** — ge, **h** — ha, **j** — jot, **k** — ka, **l** — el, **m** — em, **n** — en, **p** — pe, **r** — er, **s** — es, **t** — te, **v** — ve.

Pea meeles!

Antud häälikud on kaashäälikud.

48. Kriipsutan alla ainult nende häälikute märgid, mis on ühised igas reas.

I

1. nokk, lukk, sukk, tükk, pakk.
2. nokad, lukud, sukad, tükid, pakid.
3. kask, põsk, kiisk, kuusk, sääsk.
4. põld, kuld, muld, sild, vald.
5. kanake, munake, tuvike, pesake, linnuke.

N ä i d i s : nokk, lukk, sukk, tükk, pakk.

II

1. pilt, hunt, part, paat, vaat.
 2. pildid, hundid, pardid, paadid, vaadid.
 3. lipp, lepp, nupp, kepp, lapp.
 4. lipuga, lepaga, nupuga, kepiga, lapiga.
 5. murdsin, hüüdsin, leidsin, hoidsin, sõudsin.
 6. murdke, hüüdke, leidke, hoidke, sõudke.
49. Vaatlen sõnade poolitamist.

Linda äpardus.

Väi|ke Lin|da o|li suur mai|as|mokk. Kord sei|sis ta|ga|toas rii|ul|il pott mee|ga. Va|ne|mad o|lid ko|dunt ä|ra, ke|da|gi pol|nud toas. Mis siis muud kui väi|ke mai|as|mokk a|sus mee|po|ti kal|la|le. Ta ro|nis pin|gile, pin|gilt kas|ti|le ja tah|tis mee|pot|ti rii|ul|ilt ma|ha võt|ta. Kuid, oh ä|par|dust! Ras|ke pott kuk|kus ü|hes Lin|da|ga põ|ran|da|le. Nüüd o|li a|si halb: riid|ed määr|di|nud, pea va|lu|tas, ja kui veel vane|mad ko|ju tu|le|vad ja näe|vad, mis siis!

Suulisi ülesandeid. 1. Leida antud lookesest need sõnad, millede häälde silpidega on ainult korra! 2. Leida kahesilbilisi sõnu! 3. Leida kolmesilbilisi sõnu! 4. Leida sõnu, milledes on ühe-täheline silp!

Märkus: Kui sõnas on neli või enam silpi, siis on sõna enamasilbiline.

50. Kuidas poolitan sõnu.

1. Ühesilbilisi sõnu ei poolita (uks, laud, tool jne.).

2. Rea lõppu ei jäta ühetähelist silpi (ilus, asi jne.). Ka ei kanna üle uude ritta ühetähelist silpi (teie, kaua, leia jne.).

3. Pikka (kahekordset) täishäälikut ei poolita (maa, maa-le, loom, loo-mad jne.).

4. Kaksitäishäälikut ei poolita (õun, õunad, teil, tei-le jne.).

5. Uue silbi algul kirjutatakse ainult ühe kaashäälikumärgi (sõb-rad, ven-na, ven-da, vap-per, vap-rad, päh-kel, pähk-lid, kors-ten, korst-nad, ümb-rik, vars-ti, mulks-ti jne.).

51. Poolitan sõnu sidekriipsu abil. Ühetähelise silbi jätan eraldamata.

I

1. ahi, ilusam, kaua, kauaks, osavam.
2. rõõm, rõõmus, suur, suurem, müüri-ga.
3. õun, õunad, kaev, kaevan, käega.
4. lõpuks, vaatas, seletamine, ranits.
5. annan, andke, vapper, vaprad, kambris.

II

1. alevi-s, ülikond, riie, riided, isaga.
2. juur, juured, uus, uued, toon, toodi.

3. tõin, tõime, nõel, nõelan, seoti, heinu.
4. Mikuke, kajakad, perekond, täditütar.
5. kestab, keстку, samblasse, korstnasse.

III

Uba, tungal ja õlg.

Kord kõndisid koos uba, tungal ja õlg. Neile tuli vastu jõgi. Et saada üle jõe, hakkas õlg purdeks. Tungal astus õle turjale ning põletas õle läbi. Ja mõlemad kukkusid vette. Seda nähes uba naeris kaldal nii, et tal suu jäigi lahti. Seal ligidal oli rätsep. Ta tuli ja õmbles oa suu musta niidiga kinni. Seepärast on tal praegugi must suu.

52. Kirjutan välja järgnevast palast ainult tärnikesega märgitud sõnad. Ühtlasi tõmban jämendatult trükitud kaashäälikuile kriipsu alla.

Jutt kärbsest, kes käis koolis.

Elas *kord *kärbes. Ta *eksis ühel päeval koolituppa ja kuulas *lapsi, kui need laulu õppisid:

„Kill, koll,
eesel loll.“

Ta õppis selle *varsti ka *selgeks ja *mõtles:
„Nüüd olen *palju õppinud ja tean enam kui minu sugulased. Lähen õige *metsa ja õpetan

loomi.“ Ta *lendas aasale. Seal nägi ta vana *eeslit. „See on kena,“ *mõtles *kärbes, *istus *eesli *selga ja hakkas *laulma. „Mida sa laulad?“ küsis eesel.

„Kill koll,
eesel loll.“

„See kõlab ju *kenasti,“ *ütles eesel. „Pean seda meeles. *Tänutäheks näitan sulle, kuidas kiiremini lennata. *Istu minu saba *otsa!“

*Kärbes *istus. Nüüd lõi eesel *kärbse kaugele, nii et see kukkudes peaaegu kaela *oleks *murdnud ja tüki aega uimane oli. „Tänamatu loom!“ pirises ta ja *lendas edasi.

Pean meeles!

Liitkaashäälikutes (kord, eksis, kärbse, murdnud jne.) kirjutatakse iga kaashäälilik ühekordse tähega.

53. Kirjutan välja järgnevast palast kõik sõnad, milledes on liitkaashäälikud. Ühtlasi tõmban liitkaashäälikuile värvilise pliatsiga kriipsu alla.

Jutt kärbest, kes käis koolis.

(Järg.)

Ta jõudis oja äärde ja laskus rohukõrrele. Vees silmas ta kala ja hüüdis sellele:

„Kill, koll,
kala loll.“

Selle eest pritsis kala kärbsele vett. Kärbes pidi peaaegu uppuma ja sai üleni märjaks.

Enne õhtut kohtas ta parti ja hakkas laulma:

„Kill, koll,
part on loll.“

Siis ütles part: „Oi, see on väga ilus laul, ainult ma ei kuule seda õigesti, sest olen veidi kurt. Tule lähemale ja laula seda laulu veel kord! Tahan selle ka selgeks õppida.“ — Kärbes tuli lähemale ja laulis:

„Kill, koll,
part on loll.“

Äkki — napsti! Part neelas targa kärbse alla.

5. K, p, t s ja h kõrval.

54. Märgin s-tähe kõrval k, p, t.

1. Omad vitsad peksavad kõige valusamini.
2. Surma eest ei või ükski ära joosta.
3. Kapsad ei kasva kastmata.
4. Aastad ep ole vennaksed.
5. Varased õunad ei ole küpsed.

N ä i d i s : Vitsad, peksavad...

55. Jälgin antud sõnade õigekirjutust.

ks — sk	ps — sp	ts — st
lõksus paksem raske	lapsega küpsed vispel	kitsele mütsis postid

Pean meeles!

s kõrval kirjutatakse k, p, t.

56. Kirjutan järgnevais lauseis s kõrvale k, p või t, nagu on nõutav.

1. Iga uus ratas joo—seb ras—elt.
2. Kes kõverus— külvab, see vile—sus—
lõikab.

3. Ei üks—i sünni targa—s.

4. Hooletus ja õnnetus on sel—simehed.

5. Haige la—s emale kõige armsam.

6. Hea la—s kasvab vi—sata.

7. Aeg ma—sab raha.

8. Sõnas— mees—, sarves— härnga.

57. Märgin h-tähe kõrval k, t.

1. Pettusel on lõhkine kuub.

2. Kaks uhket ei või üheskoos käia.

3. Söödi rohkesti marju ja õunu.

4. Hingati kopsudesse värsket õhku.
 5. Laske ometi koer lahti!
 Näidised: Lõhkine, uhket ...
 58. Jälgin järgnevate sõnade õigekirjutust.

hk	ht
lõhki uhked lahke	lahtine vahtima tähtede

Pea meeles!

h kõrval kirjutatakse **k, t**.

59. Kirjutatud järgnevais lauseis **h** kõrvale **k** või **t**, nagu on nõutav.

1. Ega ühest härjast kah— nah—a saa.
2. Kus õh—u, seal öömaja.
3. Uh—us ajab upakile.
4. Suur tükk ajab suu lõh—i.
5. Seitse ei oota üh—e.
6. Kook ei täida üksi kõh—u.
7. Aga nüüd teh—e käh—u!
8. Kus on Mih—el?
9. Kas ta tõi peest suh—rut?
10. Teh—e ometi uks lah—i!

60. Jälgin järgnevas ülesandes antud sõnavorme ja neis olevaid jämendatult trükitud tähti.

b, d, g on sõnas	b, d, g püsib s kõrval
umbne ilm suur kärbes laudadele raudne roop hoidma, kündma aeg, jalg kahekordne maja kingad	umbsed ilmad suured kärbsed laudsein raudse roobiga hoidsin, kündsime aegsasti, jalgsi kahekordses majas kingsepp.

Kokkuvõte.

b, d, g püsib s kõrval, kui b, d, g kirjutatakse mõne teise hääliku kõrval samas kohas sama sõna teises kujus.

61. Kirjutan järgnevais lauseis kriipsu asemele b, d, g või k, p, t, nagu on nõutav.

1. Suur me—s oli loojuva päikese kul—ses säras.
2. La—sed jõu—sid ki—sa puusilla juurde.
3. Siis mindi jõu—sal sammul kodu poole.
4. Oldigi ae—sas—i tagasi kodus.
5. As—uti tei—

ses tänavas ase—sevasse kahekor—sesse majja.
 6. Tiiuke hiilis teis—ele las—ele var—si järele.
 7. Jõm—sikad tun—sid end vanaema sel—sis
 väga rõõmsatena. 8. Kõigi las—e töö edenes
 jõu—sas—i. 9. Kär—sed sumisesid uinutavalt.
 10. Poisijõm—sikas ka—sus kär—seid kinni
 na—sata.

6. LIITSÕNA.

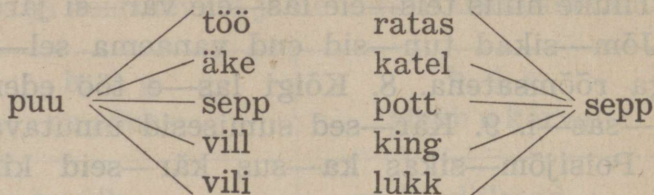
62. Võrdlen jämendatult trükitud sõnu järgnevais lauseis.

Liitsõna	Liitsõna
Tore maja paistis eemalt.	Koolimaja paistis eemalt.
Mõned väikesed lapsed jooksid õues.	Mõned koolilapsed jooksid õues.
Juku uuris ilusat pilti.	Juku uuris piltpostkaarti.

Liitsõna koosneb kahest või rohkemast sõnast.

Liitsõnal on omaette iseseisev tähendus.

63. Ühendan järgnevad sõnad liitsõnadeks.

64. Ära kirjutamisel kriipsutan alla liitsõnad.

argpüks jänes
kriimsilm hunt
hiirekuningas kass
mesikäpp karu

vargapoiss varblane
kannusjalg kukk
lestjalg hani
kõrgejalg kurg

Küsimus. Miks ülesandes antud loomi ja linde niiviisi nimetatakse?

65. Ära kirjutamisel leian antud palast kõik liitsõnad. Ühtlasi lahutan liitsõna osad püst-kriipsuga.

Linnuke.

Ühel talvehommikul lendas Heljo aknale linnuke. Rind oli tal tumepunane, aga ise oli ta hall. Heljo avas õhuakna ja viskas talle leivapalukesi. Kui linnuke oli sünnud, lendas ta õunapuule otsa.

Näidis: Ühel talvehommikul...

66. Võrdlen järgnevate sõnade tähendust ja leian antud sõnadele lisaks uusi liitsõnu.

- puu — tammepuu, leppapuu, õunapuu,
 päev — jaanipäev, jüripäev, teispäev,
 hommik — suvehommik, talvehommik,
 öö — jaanuariöö, talveöö,
 leib — rukkileib,
 kast — raudkast,
 raud — hobuseraud,
 poeg — perepoeg,
 tütar — kasutütar,
 kool — algkool,

67. Vaatlen liitsõnade õigekirjutust.

k	p	t
seljakott	sulepea	tagatuba
munakast	pühapäev	suutäis
õlekõrs	karjapoiss	kuritegu

68. Koostan uue tabeli eelmise ülesande eeskujul. Selleks leian lugemikust või harjutustikust kokku 15 sobivat liitsõna.

69. Vaatlen liitsõnade õigekirjutust.

- alg + kool = algkool
 kaks + sada = kakssada

raud + sepp = raudsepp

hull + julge = hulljulge

Pea meeles!

Liitsõnu moodustatakse lihtsõnadest.

Liitsõnu kirjutatakse nii nagu lihtsõnu, milledest liitsõna koosneb.

70. Moodustan lihtsõnadest liitsõnu.

võrk + kott = võrkkott

lakk + nahk =

kurt + tumm =

nahk + köide =

king + sepp =

lukk + sepp =

metall + raha =

kesk + koht =

kuus + sada =

71. Võrdlen järgnevaid keelenäiteid.

Lihtsõna	Liitsõna
osav poiss	karjapoiss
ilus lind	laululind
tark koer	hundikoer
väike nuga	taskunuga

72. Häälendan eelmises ülesandes antud lihtsõnu nii, et igal sõnal on oma pearõhk, mis langeb iga sõna esimesele silbile.

73. Häälendan eelmises ülesandes antud liitsõnu nii, et sõnal on üks pearõhk, mis langeb liitsõna esimesele silbile.

74. Võrdlen veel eelmises ülesandes antud keelenäiteid.

Lihtsõna	Liitsõna
targal koeral kõrgesse hunnikusse väikeste nugade	hundikoeral liivahunnikusse taskunugade

Pea meeles!

Liitsõnades muutub ainult viimane sõnaosa: karjapoisid, karjapoisiga, karjapoisistega jne.

75. Igas reas on üks liitsõna. Leia selle sõna ja kirjuta ta õigesti.

1. väike nuga, kallis nuga, puss nuga.
2. ilus karp, nahk karp, tore karp.
3. vana kapp, raamatu kapp, raske kapp.
4. tore peegel, seinapeegel, suur peegel.
5. hõbe lühter, kallis lühter, ilus lühter.

6. raske töö, tüki töö, esimene töö.
 7. uus sild, lai sild, puu sild.
 76. Loen läbi järgneva jutu. Kirjutan sama jutu vabalt. Ühtlasi kriipsutan alla kõik liit-sõnad.

Kõnelev paberitükike.

Klassipõrandal lamas paberitükike. Õpetaja märkas seda ja ütles: „Olge õige tasa ja kuu-lake, mida põrandal olev paberitükike meile jutustab!“

Lapsed jäid kuulatama. Nad olid põnevil ning vaiksed kui hiired. Viimaks tõusis tüdrukuke pingist. Ta läks hääletult paberitükikese juurde, tõstis selle üles ja viis paberikorvi.

„Noh, mis nüüd?“ küsis õpetaja naeratades.

„Paberitükike sosistas mulle midagi kõrva,“ ütles lõbus tüdrukuke.

Nüüd hakkasid kõik südamest naerma.

7. KÄÄNAMISE ALGEID.

77. Vaatlen järgnevaid lauseid.

Ainsus	Mitmus
Lind laulab.	Linnud laulavad.
Orav hüppab.	Oravad hüppavad.
Kutsikas mängib.	Kutsikad mängivad.

78. Vaatlen järgnevaid sõnu.

Üks asi	Palju asju
uus kuub	uued kuued
väike müts	väikesed mütsid
katkine saabas	katkised saapad

Pean meeles! Mitmuse lõpp on d.

79. Kriipsutan alla kõik sõnad mitmuses.

Aino mänguasjad.

Ainol on palju mänguasju. Need on koerad, kassid, kuked, kanad, hobused, majad, inimesed, kuused, sõdurid, kastikesed, elevandid jne. Nendega mängib Aino iga päev hommikust õhtuni.

80. Kirjutan järgnevad laused mitmuses.

1. Koer on ustav valvur. 2. Hobune on tark loom. 3. Kana muneb mune. 4. Kukk on uhke lind. 5. Kutsikas armastab mängida. 6. Jänes kardab koeri. 7. Orav ronib osavasti. 8. Ronk on must lind. 9. Mesilane korjab mett. 10. Sipelgas on virk putukas.

81. Panen tähele, kuidas muutub sõna „lina“ lauses.

Lina.

— Põllul kasvab lina. **Lina**|l on ilusad sinised õied. Pärast kasvavad **lina**|le kuprad otsa. **Lina**|st saame kiudu ja seemneid. Meie talud varustavad riidevabrikuid **lina**|ga. Ilma **lina**|ta ei oleks head pesuriidet.

Seda sõnaosa, mis teiste sõnadega ühinemisel lauses muutub, nimetatakse sõna lõpuks.

Seda sõnaosa, mis on lõpu ees, kutsutakse tüveks.

Ü l e s a n n e : Eraldan sõna lõpud tüvest: kivi, kivil, kivile, kivilt, kivini, kivist, kivita.

Nimetav kääne.

82. Leian aluse järgnevais lauseis.

Mees (kes?) raiub puud.

Mehed (kes?) raiuvad puid.

Kirves (mis?) oli terav.

Kirved (mis?) olid teravad.

Kui meie isikut või asja nimetame, siis ütleme, et sõna on **nimetavas** käändes. Niisiis nimetav kääne on lauses aluseks.

Alus vastab küsimusele: **kes? mis?**

83. Koostan lauseid, milledes on aluseks järgmised sõnad:

meister (kes?)	aken (mis?)
meistrid (kes?)	aknad (mis?)
õpilane (kes?)	raamat (mis?)
õpilased (kes?)	raamatud (mis?)
hobune (kes?)	pliiats (mis?)
hobused (kes?)	pliiatsid (mis?)
lind (kes?)	põld (mis?)
linnud (kes?)	põllud (mis?)

N ä i d i s : Meister andis õpipoistele juhatusi.

Osastav kääne.

84. Jälgin jämendatult trükitud sõnu järgnevais lauseis.

Naine lüpsis **lehma** (keda?)

Mees saagis **puud** (mida?)

Sepp parandas **äket** (mida?)

Rebane varitses **kukke** (keda?)

Kui sõna vastab lauses küsimusele: **keda? mida?**, siis on sõna **osastavas** käändes.

85. Vaatlen järgnevais keelenäiteis jämendatult trükitud tähti ja sõnu.

kes? mis? missugune?	keda? mida? missugust?
maa, öö puu, soo väi, koi	maad, ööd puud, sood väid, koid
lumi, meri mõni, tuli uni, veri	lund, merd mõnd, tuld und, verd
osav meister tark harakas uus lootsik	osavat meistrit tarka harakat uut lootsikut

Pean meeles!

Kui sõna lõpeb ainsuse nimetavas käändes pika täishäälikuga (**maa, puu** jne.) või kaksiktäishäälikuga (**mai, koi** jne.), siis on ainsuse osastavas **d**.

Ka jaalgmistes sõnades on ainsuse osastavas **d**: lumi, meri, mõni, tuli, uni, veri.

Kõigis teistes sõnades, kui need sõnad pole lõputa, on ainsuse osastavas **t**.

86. Kirjutan kriipsu asemele d või t, nagu on nõutav.

1. Mindi jalutama mööda maantee— (mida?).
2. Peatuti ja silmitseti väga kõrge— puu— (mida?).
3. Mõned puud armastavad niiske— maa— (mida?).
4. Vanaemal oli kapis kaks ilusa— vöö— (mida?).
5. Tiiu pesi oma valge— krae— (mida?).
6. Ants luges hoolega raamatu— (mida?).
7. Osteti paar kilo suhkrut— (mida?).
8. Lauale toodi ka värske— või— (mida?).
9. See on tubli inimene, kes ei karda ka raske— töö— (mida?).
10. Kõik ootasid juba kevade— (mida?).

87. Vaatlen järgnevais keelenäiteis jämendatult trükitud sõnu ja tähti.

kes? mis?	keda? mida?
need isikud (kes?)	mitu isikut (keda?)
need vihikud (mis?)	sada vihikut (mida?)
kõik raamatud (mis?)	paar raamatut (mida?)
need pliiatsid (mis?)	neli pliiatsit (mida?)

88. Kirjutan kriipsu asemele d või t, nagu on nõutav.

I

1. Osteti mõned vihiku— (mis?). 2. Osteti viis vihiku— (mida?). 3. Osteti mitu vihiku— (mida?). 4. Osteti paar vihiku— (mida?). 5. Tüdruku— (kes?) töötasid aias. 6. Neli tüdruku— (keda?) töötas aias. 7. Mõned tüdruku— (kes?) töötasid aias. 8. Mitu tüdruku— (keda?) töötas aias. 9. Viis tüdruku— (keda?) töötas aias. 10. Virgad tüdruku— (kes?) töötasid aias.

II

1. Pesukotta vajati kolme osava— triikija— (keda?). 2. Tüdruku— (kes?) nühkisid põrandada— (mida?). 3. Tulija— (kes?) olid meie endise— naabri— (kes?). Mõlema— osava— rätsepa— (kes?) olid ühtlasi väga ladusa— vestleja— (kes?). 5. Ettevõttesse vajati tööka— nooruri— (keda?). 6. Tööka— teenistuja— (kes?) kraamisid tube. 7. Mehike kandis raske— kandami— (mida?). 8. Mehed tegid raske— töö— (mida?). 9. Neiu naeris oma heliseva— naeru (mida?). 10. Koosolija— (kes?) hakkasid lahkuma.

Omastav kääne.

89. Vaatlen sõnu mitmuses ja võrdlen samu sõnu sõnadega ainsuses.

kes? mis?	kelle? mille?
hobused (kes?)	hobuse (kelle?)
kuked (kes?)	kuke (kelle?)
jänesed (kes?)	jänese (kelle?)
saapad (mis?)	saapa (mille?)
kotid (mis?)	koti (mille?)
äkked (mis?)	äkke (mille?)

Kui mitmuses antud sõnast (küsimus: kes? mis?) ära jätame lõpu **d**, siis saame sõna ainsuses, mis vastab küsimusele kelle? mille?

Kui sõna vastab küsimusele: kelle? mille?, siis on sõna omastavas käändes.

90. Jätkan sõnade kirjutamist omastavas käändes (kelle? mille?).

Ainsus	Mitmus	Omastav (kelle ? mille ?)
sepp	sepad	sepa (kelle?)
lukk	lukud	luku (mille?)
kett	ketid	keti (mille?)
hunt	hündid	
sirp	sirbid	
sulg	suled	
kuub	kuued	
härg	härjad	
hani	haned	
hammas	hambad	
ratas	rattad	
okas	okkad	

91. Koostan lauseid, milledes esineb järgmisi sõnu omastavas käandes (kelle ? mille ?).

küti (kelle?)	vikati (mille?)
traktoristi ()	äkke ()
aedniku ()	telefoni ()
sepa ()	vaguni ()
juhi ()	vabriku ()

N ä i d i s: Noor kütt ruttas vana küti (kelle?) poole.

Sisseütlev kääne.

92. Jälgin jämendatult trükitud sõnu ja püst-kriipsuga eraldatud lõppu järgnevais lauseis.

Mis puutub **Juku**|sse (kelle|sse?), siis on ta armas ja tark laps.

Rutati **männiku**|sse (kuhu? mille|sse?).

Vihm ei jää **taeva**|sse (kuhu? mille|sse?).

Kui sõna vastab küsimusele: **kellesse? kuhu? millesse?**, siis on sõna **sisseütlevas** käändes.

93. Kirjutan sulgudes olevad sõnad **sisseütlevas** käändes.

1. Töölised ruttasid (vabrik).
2. Ilus laul tungis kuulaja (süda).
3. Raamat mähiti (paber).
4. Õunu viidi (kelder).
5. Laps joonistas (vihik).
6. Asjakesed pandi (sahtel).
7. Piim valati (pudel).
8. Päev kaldus juba (õhtu).

Kaasaütlev kääne.

94. Jälgin jämendatult trükitud sõnu ja küsimusi järgnevais lauseis.

Juku mängis **Lembitu**|ga (kelle|ga?).

Vesteldi kogu õhtu **külalise**|ga (kelle|ga?).

Kalu püütakse ka **õnge**|ga (mille|ga?).

Nägu pestakse **seebi**|ga (mille|ga?).

Kui sõna vastab küsimusele: **kellega?**
millega?, siis on sõna kaasäitlevas kään-
des.

95. Kirjutan sulgudes olevad sõnad k a a s a -
ü t l e v a s käändes.

1. Sepp taob (vasar).
2. Aednik kaevab (labidas).
3. Laps mängib (pall).
4. Eit kõneleb (naaber).
5. Vähk pigistab (sõrg).
6. Rukist niideti (masin).
7. Kalu püütakse (noot).
8. Vett veetakse (vaat).
9. Riideid puhastatakse (hari).
10. Puid raiutakse (kirves).

Ilmaütlev kääne.

96. Jälgin jämendatult trükitud sõnu ja küsi-
musi järgnevais lauseis.

Mindi laadalt koju **hobuse|ta** (kelle|ta?).

Töö lõpetati ilma **abiliste|ta** (kelle|ta?).

Ei visata leili **kapa|ta** (mille|ta?).

Kalu ei püüta **nooda|ta** (mille|ta?).

Kui sõna vastab küsimusele: **kelleta?**
milleta?, siis on sõna ilmaütlevas käändes.

97. Kirjutan sulgudes olevad sõnad ilma-
ütlevas käändes.

1. Puid ei raiuta (kirves).
2. Liha ei kasva (kont).
3. Vett ei veeta (vaat).
4. (Töö) ei saa ükski süüa.
5. Sai maitseb ka (või).
6. (Tervis) ei saa tööd teha.
7. Au ei anta (asi).
8. Ei minda kündma (ader).
9. Puu ei kasva (oks).

98. Vaatlen sõnade muutmist antud tabelis.

Ainsus

Tark koer	kes?	Nimetav
Tarka koera	keda?	Osastav
Targa koera	kelle?	Omastav
Targa sse koera sse	kelle sse?	Sisseütlev
Targa s koera s	kelle s?	Seesütlev
Targa st koera st	kelle st?	Seestütlev
Targa koera ga	kelle ga?	Kaasaütlev
Targa koera ta	kelle ta?	Ilmaütlev

Mitmus

Targad koerad	kes?	Nimetav
Tarku koeri	keda?	Osastav
Tarkade koerte	kelle?	Omastav
Tarkade sse koerte sse	kelle sse?	Sisseütlev
Tarkade s koerte s	kelle s?	Seesütlev
Tarkade st koerte st	kelle st?	Seestütlev
Tarkade koerte ga	kelle ga?	Kaasaütlev
Tarkade koerte ta	kelle ta?	Ilmaütlev

Käänete lõpud (-sse, -s, -st, -ga, -ta) liidetakse o m a s t a v a käände külge.

99. Vaatlen järgnevas jutus sõnade muutmist.

Tark koer.

Meie naabril Kuusikul on tark koer (kes?). Kõik lapsed armastavad Kuusiku tarka koera (keda?). Targa koera (kelle?) eest hoolitseb Kuusik oma perega väga. Mis puutub Kuusiku targa|sse koera|sse (kelle|sse?), siis on ta lastele hea, aga võõrastele kuri. Kuusiku targa|s koera|s (kelle|s?) tõuseb äkki viha, kui näeb mõnd võõrast. Naabri targa|st koera|st (kelle|st?) kõneldakse palju ja targa|le koera|le (kelle|le?) an-

takse meelitusnimesid. Armas on minna **targa koera|ga** (kelle|ga?) koplisse luusima.

100. Jälgin veel omastavat käänet ning võrden seda järgnevate käänetega.

Ainsus

Omastav	mille?	vana sule
Sisseütlev	mille sse?	vana sse sule sse
Seesütlev	mille s?	vana s sule s
Seestütlev	mille st?	vana st sule st
Kaasaütlev	mille ga?	vana sule ga
Ilmaütlev	mille ta?	vana sule ta
Mitm. nimetav	mis?	vana d sule d

Mitmus

Omastav	mille?	vanade sulgede
Sisseütlev	mille sse?	vanade sse sulgede sse
Seesütlev	mille s?	vanade s sulgede s
Seestütlev	mille st?	vanade st sulgede st
Kaasaütlev	mille ga?	vanade sulgede ga
Ilmaütlev	mille ta?	vanade sulgede ta

101. Kirjutan järgnevad sõnad kaasaütlevas käändes.

Märkus: Sõnad on antud omastavas.

I

Krae, kraede, varre, varte, käe, käte, sepa, sep-
pade, jutu, juttude, hundi, huntide, toa, tubade,
hamba, hammaste, saapa, saabaste, kaluri, kalu-
rite, redeli, redelite.

II

Maa, maade, kivi, kivide, leiva, leibade, lehe,
lehtede, luku, lukkude, küti, küttide, lese, les-
kede, hobuse, hobuste, kirve, kirveste, õppiija,
õppijate, kaustiku, kaustikute.

102. Kirjutan eelmises harjutuses antud
sõnad ilmaütlevas käändes.

103. Kirjutan eelmises harjutuses antud
sõnad sisseütlevas käändes.

104. Kirjutan sulgudesse nõutavad küsimu-
sed.

Ader.

Me kõik tunneme **atra** (). Ükski maa-
harija ei saa toime **adra|ta** (). Kord tegi
väike Vellogi kündmiskatset **adra|ga** ().
Vello onu sammus **adra** () kõrval, poiss aga
hoidis **adra|st** () kõvasti kinni.

(mille|ga? mille|st? mille? mida? mille|ta?)

105. Kirjutan lünka alt sulgudest sobivad sõnad.

Kadri lõbus vend.

Kadril on kodus (kes?). Kõik hoolitsevad (kelle?) eest. Mis puutub Kadri (kellesse?), siis ei püsi ta minutitki paigal. Tüdruku (kellest?) saab nähtavasti suur raamatusõber, sest ta tunneb juba nüüd kõiki tähti. Igav oleks Kadri elu (kelleleta?). Ei oleks siis Kadril võimalusi mängida oma (kellega?).

(lõbusast vennast, lõbus vend, lõbusa venna, lõbusa vennaga, lõbusa vennata, lõbusasse vennasse)

106. Kirjutan lünka alt sulgudest sobivad sõnad.

Juku tore kelk.

Jukul on (mis?). Oma (mille?) eest hoolitseb poiss väga. Ta vanemal õel ei ole nii (mida?). Mis puutub Juku (mille|sse?), siis kõnelevad sellest teisedki poisid. (mille|le?) on pandud nimeks „Võitja“. Vilets oleks iga lapse elu (mil-

le|ta?). Ei saaks ju siis kelgumäelt koju minna
. (mille|ga?).

(toreda|sse kelgu|sse, tore kelk, toreda kel-
gu|ta, toredat kelku, toreda kelgu, toreda kel-
gu|ga, toreda|le kelgu|le)

107. Muudan sulgudes olevad sõnad nõnda, et
saan lõpetatud laused. Lause lõppu panen punkti.

Sportimas.

Elts ja Arno ruttasid (jõgi). Sinna
tulid ka (teine laps). Oli tore uisutada
mööda libedat (jää). Hiljem mindi
. (kelgumägi). Isegi mõned vanad
(inimene) kelgutaskid ühes lastega.

108. Kirjutan sulgudes olevad sõnad nii, nagu
on nõutav.

Jänesel on raske elu.

Kui jänes (hommik) ärkas, oli maapind kae-
tud (valge vaip). Otsis teine siit ja sealt (toit),
kuid ei leidnud. Siis tuli talle Hõbelombi meelde.
Ta sirkas sinna. Ka siin oli kõik valge. Ja (õuna-
puu) tüvede ümber olid kuuseokstest (tugev
kaitse). Äkki haugatas Mossi. Jänes kokkus ja
jooksis tagasi (sügav mets).

109. Jälgin sõna „sepp“ käänamist.

Nimetav	(kes?)	sepp	sepad
Osastav	(keda?)	seppa	seppi
Omastav	(kelle?)	sepa	seppade
Sisseütlev	(kellesse?)	sepassse	seppadesse

Ülesanne: Käänan mõne allpool antud sõna neljas käändes:

kütt (küti, kütte), sukk (suka, sukki), kepp (kepi, keppe), tikk (tikku, tikke) jne.

110. Kirjutan sulgudes olevad sõnad mitmuses.

1. Jagajale jäävad (paljas näpp).
2. Lippude (latt) olid siledad.
3. (Noor kütt) vestlesid vana kütiga.
4. Pliidil podisesid (pisike pott).
5. Väsinud (sepp) läksid puhkama.
6. (Kukk) kaitsevad kanu.
7. Rotte ei pea (lukk) ega (kott).
8. Sokkudel on (pikk) sarved.
9. (Tühi kott) ei seisa püsti.
10. Kõikjal lehvisid (lipp).

Näidis: Jagajale jäävad paljad näpud.

111. Kirjutan kriipsu asemele k või kk.

1. Toosis oli paar ti—u (mida?).

2. Naaber võttis toosist ühe ti—u (mille?).
3. Meister parandas ära lu—u (mille?).
4. Meister parandas ära kaks lu—u (mida?).
5. Eit viis aita vana vo—i (mille?).
6. Aidas oli kolm vo—i (mida?).
7. Ema nõelus ära Vollikese su—a (mille?).
8. Ema nõelus ära lapse kaks su—a (mida?).

Ü l e s a n n e : Koostan suuliselt lauseid, mil-
ledes on järgmised sõnad: kuke, kukke, noka,
nokka, tüki, tükki, koka, kokka.

112. Kirjutan kriipsu asemele p või pp.

1. Helga joonistas ilusa li—u (mille?).
2. Ka Heino joonistas kaks ilusat li—u
(mida?).
3. Tuul sahistas le—a (mille?) okstes.
4. Tuul painutas suurt le—a (mida?).
5. Mindi külastama tuttavat se—a (keda?).
6. Oldi tuttava se—a (kelle?) pool.
7. Raugal oli mitu ke—i (mida?).
8. Rauk võttis ke—i (mille?) ja väljus.

Ü l e s a n n e : Koostan suuliselt lauseid, mil-
ledes on järgmised sõnad: kapi, kappi, nupu,
nuppu, näpu, näppu, lapi, lappi.

113. Kirjutan kriipsu asemele t või tt.

1. Köögis oli mitu po—i (mida?).

2. Tüdruk võttis riulilt ühe po—i (mille?).
3. Taat tõi aidast suure ko—i (mille?).
4. Taat tõi aidast kolm ko—i (mida?).
5. Kass ajas taga ro—i (keda?).
6. Kass sai kätte suure ro—i (kelle?).
7. Hurdad läksid kü—i (kelle?) järel.
8. Kolm kü—i (keda?) sammus metsa.

Ü l e s a n n e : Koostan suuliselt lauseid, mil-
ledes on järgmised sõnad: jutu, juttu, mati,
matti, püti, pütti, leti, letti.

114. Kirjutan sulgudes antud sõnad mitmuses.

1. Vanake vestles (sepaga).
2. Heeringaid hoitakse (pütis).
3. Võimlejad võimlesid (kepiga).
4. Pidahoone oli ehitud (lipuga).
5. (Kütil) oli palju linnukoeri.
6. (Lapiga) pühitakse tolmu.
7. Tüdrukud ammutasid vett (kapaga).
8. (Rotil) on teravad hambad.
9. Mine metsa oma (jutuga)!
10. Kottide (sopis) oli rohkesti teri.
11. (Sokul) on pikad sarved.
12. (Jutul) olid ülilõbusad lõpud.
13. Tüdrukud pühkisid aknaid (lapiga).
14. Noored kütid vestlesid vanade (kütiga).

N ä i d i s : Vanake vestles seppadega.

8. PÖÖRDSÕNA MUUTEID LAUSES.

115. Kirjutan harjutuse ära ja tõmban jämen-
datult trükitud sõnalõppudele kriipsu alla.

Olevik	Minevik
Ma hüppan.	Ma hüppasin.
Sa hüppad.	Sa hüppasid.
Ta hüppab.	Ta hüppas.
Me hüppame.	Me hüppasime.
Te hüppate.	Te hüppasite.
Nad hüppavad.	Nad hüppasid.

Märkus. Sõna **hüppama** näitab tegevust. Tegevus võib olla olevikus (käesolevas ajas) ja minevikus.

116. Kirjutan tegevust näitavad sõnad olevi-
kus ja minevikus.

Olevik.

Ma sõuan, hüüan, püüan.

Sa s----, h----, p----.

Ta s----, h----, p----.

Me s----, h----, p----.

Te s----, h----, p----.

Nad s----, h----, p----.

Minevik.

Ma sõudsin, hüüdsin, püüdsin.

Sa s-----, h-----, p-----.

Ta s-----, h-----, p-----.

Me s-----, h-----, p-----.

Te s-----, h-----, p-----.

Nad s-----, h-----, p-----.

117. Leian järgnevast palast kõik tegevust näitavad sõnad.

Eha Ints.

Eha hoiab oma kassikest väga. Rõõmsalt kepsleb loomake toas. Siis surub ta end Eha ligi ja lööb nurru. Eha ema annab kassikesele rõõska piima. Seda joob kiisu meeeldi. Sageli püüab Ints ka hiiri. Ints on Muriga suur sõber.

118. Kirjutan pala olevikus. Selleks valin sulgudest ainult ühe sõna.

Seiklus metsas.

Andres (läks — läheb) metsa lagedasse kohta suusatama. Poiss (võtab — võttis) ka Muri kaasa. Äkki (nägid — näevad) nad eemal põõsas suurt jänest kükitavat. Andres (sähvab — sähvas): „Muri, võta jänest!“ Jännes (sirkas — sirkab) ruttu sügavasse metsa ja Muri Andresega takka järele. Koera haukumine (kostab — kostis) kaugele. Higisena (tuli — tuleb) Andres metsast ja väsinud Muri ta kannul. Jännes (jääb — jäi) siiski tabamata.

Näidis: Andres läheb metsa lagedasse kohta suusatama.

119. Kirjutan järgnevaile lauseile lisaks veel viis-kuus kahesõnalist lauset.

Metsas.

Kägu kukub. Rähn raiub. Vares kraaksub. Uss sisiseb. Orav hüppab. Lehed sahisevad. Oksad naksuvad.

120. Kirjutan igasse lünka ainult ühe tegevust näitava sõna. Sõnu valin alt sulgudest.

Vanasõnu.

Ahnus auku. Iga king oma jalga. Uppuja ölekõrrestki kinni. Jutt jutust, kõne kõnest. Aeg haavad, aga jätab armid. Kes tuult, see tormi lõikab.

(hakkab, ajab, külvab, tuleb, vajutab, parandab)

121. Koostan antud pildi järgi kümme lauset. Ühtlasi tõmban tegevust näitavaile sõnadele kriipsu alla.

N ä i d i s : Kingsepp ostab poest nahka.

Ü l e s a n n e : Koostan kingsepa tööriistade nimestiku.

122. Kirjutan punktjoone asemele puuduva tähe või sõnad. Iga küsilause lõppu panen küsimärgi.

Ainsus	Mitmus
Kas ma võtan?	Kas me võtame?
Kas sa jooksed?	Kas te jooksete?
Kas ta kõnnib?	Kas nad kõnnivad?
Kas ma laulan?	Kas me

Ainsus	Mitmus
Kas sa valva ...	Kas
Kas ta maga
Kas ma loe
Kas sa vasta

123. Loen järgneva pala ainsuses.

Mõista, mõista!

Talve tulekul muudame oma karva heledamaks. Muidu paistame küttidele liiga silma. Toidu hankimine teeb meile külmal ajal suurt muret. Käime siis aias õunapuude koort närimas. See on aga ohtlik teekond, sest välja on pandud palju püüniseid. Kui aga tahame minna küüni magusat ristikheina maitsma, varitseb meid kütt püssiga. Talv on üldse meie vaenlane. Suve ootame suure rõõmuga.

Näidis: Talve tulekul muudan oma karva heledamaks.

124. Kirjutan pala mitmuses.

Metsas.

Musträstas vilistab. Lepalind laksutab. Pajulind siristab. Metstuvi kudrutab. Rähn toksib. Ööbik hõiskab. Väike sääsk laseb oma häält

kuuldavale. Väle hirv sööb rohtu. Pelglik jänku põgeneb. Kaval rebane hiilib.

N ä i d i s : Musträstad vilistavad.

125. Kirjutatan järgneva pala nii, et pealkirjaks on: Kuidas vennad veedavad päeva.

Kuidas Ants veedab päeva.

Hommikul Ants ärkab kell 7, tõuseb kohe voodist, riietub, tervitab teisi, peseb, sööb, võtab raamatud, ütleb „hüvasti“ ja ruttab kooli. Pärast lõunat ta mängib palli, võimleb ja jookseb sõpradega. Kella 16—19 õpib, loeb, kirjutab päevikut, viiuldab. Pärast õhtusööki jookseb pisut õues, peseb end, ütleb „head ööd“ ja läheb unikülla.

N ä i d i s : Hommikul vennad ärkavad kell 7, tõusevad kohe voodist, riietuvad, . . .

126. Jälgin sõnade õigekirjutust jaatavas ja eitavas kõnes.

Jaatav kõne	Eitav kõne
Ma võtan.	Ma ei võta.
Sa katad.	Sa ei kata.
Ta lükkab.	Ta ei lükka.
Me õpime.	Me ei õpi.
Te jooksete.	Te ei jookse.
Nad hüppavad.	Nad ei hüppa.

Ülesanne: Koostan eelmises ülesandes antud tabeli, kusjuures jämendatult trükitud tähed kirjutun värvilise pliiatsiga.

127. Kirjutun järgnevad laused eitavas kõnes. Ma loodun. Sa jätad. Ma võidun. Sa kütd. Ta õpib. Ta hüppab. Me tukume. Me lükkame. Te kärbite. Te ärkate. Nad hüppavad. Nad nopivad. Nad upuvad. Ma tõmbun. Sa rändad. Ta lendab.

Näidis: Ma ei looda. Sa ei jäta.

128. Võrdlen järgnevate pöörd sõnade vorme ja sõnade õigekirjutust.

ei tee mida? ära tee mida?	mida teha?
Ma ei jäta.	Ma ei taha jätta.
Ma ei kata.	Ma ei viitsi katta.
Kas sa ei võta?	Ma ei raatsi võtta.
Ära peta!	Ei tohi petta!
Ära küta!	Ei maksa kütta!

129. Kirjutun kriipsu asemele **t** või **tt**, nagu on nõutav.

1. Poiss, jä—a ometi kass rahule! 2. Miks ei taha sa kassi rahule jä—a? 3. Leenike, ka—a

sina täna laud! 4. Emake, ma ei oska üksi lauda ka—a! 5. Jaak, metsa minnes tuleb ometi kirves ligi võ—a! 6. Võ—a kirves ja mine metsa! 7. Ära sa ahju liiga kõvasti kü—a, Liisi! 8. Liisi, ahju ei tohi liiga kõvasti kü—a! 9. Väikest last ei tohi pe—a, Ülo! 10. Ülo, ära pe—a väikest last! 11. Kaljuke, ära nu—a enam! 12. Kaljuke, ei tohi enam nu—a!

130. Kirjutatan kaheksa lauset, milledes on allpool antud sõnad.

Võta, võtta, jäta, jätta, küta, kütta, kata, katta.

131. Vaatlen järgnevaid pöörd sõnu.

Ma ostan, aga ta müüb.

Sa kogud, aga ma pillan.

Ta õpib, aga nad laisklevad.

Me loeme, aga te kirjutate.

Te võtate, aga me anname.

Nad vastavad, aga sa küsid.

Märkus. Ostma — müüma, lugema — kirjutama jne. on vastupidise tähendusega pöörd sõnad.

132. Koostan vastupidise tähendusega pöörd sõnadest kahesõnalisi lauseid. Selleks valin sõnu alt sulgudest.

Ma võtan.	Ma annan.
Sa nutad.	Sa naerad.
Ta aitab.
Me vastame.
Te õpite.
Nad küsivad.
Ma pillan.
Sa ostad.
Ta joob.
Me müüme.
Te jonnite.
Nad kiidavad.

(laitma, takistama, laisklema, küsima, koguma, leppima, ostma, sööma, vastama, müüma)

133. Jälgin sõnade õigekirjutust.

sõitma	andma
sõitke — sõitsin	andke — andsin
sõitku — sõitsime	andku — andsite
kartke — kartsime	nõudke — nõudsin
kartku — kartsid	nõudku — nõudsid
saatke — saatsin	jõudke — jõudsin
võtke — võtsid	püüdke — püüdsime

Pean meeles!

On tegevust näitavais sõnades (pöörd-sõnades) lõpu ma ees **d**, siis püsib see **d** ka **k** ja **s** ees teistes sõnavormides.

134. Kirjutan välja jutust ainult jämendatult trükitud sõnad ja kriipsutan alla **ds** ja **ts**.

Sõda.

Mäe ja Altmäe poisid otsustasid järgmisel päeval sõda pidada. Ettevalmistusena **kandsid** Mäe poisid juba eelmisel õhtul lumepalle oma kindlusse. **Täitsid** augud ja **peitsid** pallid hoolikalt vaenlase piilurite eest. **Jõudsid** need ju oma luurekäigul üsna kindluse ligidale ja Mäe poisid **tundsid** ära teiste hulgas Altmäe poiste juhigi. Piilurid laskusid lumme pikali, **seadsid** end mugavasse asendisse, **hoidsid** varjus päid ja **püüdsid** nii Mäe poiste ettevalmistusi jälgida. Algas sõda. Altmäe julgemad **suutsid** tungida kuni Mäe poiste kindluseni, kuigi need tormajaid kuulisajuga vastu **võtsid**. Eemalolijad **peitsid** end küngaste varju ja **saatsid** kuule kõrges kaares. Võitlus oli kibe. Varsti **leidsid** Mäe poisid end sissepiiratuna ja **kartsid** juba kõige halvemat. Ometi **lootsid** nad veel head lõppu. Asjatult! Alt-

mäe „järelväed“ jõudsid rõngana lähemale, liitsid oma „tule“ esimestega ja kütsid Mäe poiste elu nii kuumaks, et need varsti tõstsid hädalipu. „Hurraa! Altmäelased võitsid!“ hüüdsid võitjad ja nõudsid sõjasaagiks kindlust.

135. Kirjutan kriipsu asemele **ds** või **ts**.

1. Kas te an—ite kanadele teri? 2. Küll me aga kur—ime oma sõbra pärast! 3. Õpetajad nõu—id lastelt puhtust. 4. Kas nad suu—id vanakest ka lohutada? 5. Poisiklutid sõu—id jõel. 6. Kas ka sina kar—id Luhaääre koera? 7. Kas lapsed söö—id juba linde? 8. Või—in kõik tõkkes ja jõu—in õnnelikult sihile. 9. Jõu—ime siiski õnnelikult koju. 10. Ka meie lapsed võ—id hüpetest osa. 11. Taevaserval koi—id tähed. 12. Kas te hüü—ite mind? 13. Jaa, me hüü—ime sind. 14. Kas võ—ite ka raamatu ligi? 15. Kas nad saa—id juba kirja ära?

136. Kirjutan kriipsu asemele **dk** või **tk**.

1. Sõi—e tasa üle silla! 2. Ärge kii—e päeva enne õhtut! 3. Kan—e hoolt oma tervise eest! 4. Jä—e ometi niisugune jutt! 5. Lapsed, sõi—e juba randa! 6. Ärge nüüd kar—e ega kur—e! 7. Jõu—e õnnelikult koju! 6. Nüüd aga püü—e Juku kinni! 9. Saa—e kiri kohe minema! 10. Ärge loo—e üksnes onu abi peale! 11. Hüü—e

ka mind, kui isa tuleb! 12. Nüüd aga võ—em pikemad sammud! 13. Ärge an—e lapsukese kätte tikke! 14. Nüüd aga sea—e kõik riulid korda!

137. Kirjutan järgneva pala pikemalt minevikus.

Lumimees.

Sajab pehmet lund. Lapsed hakkavad lumimeest ehitama. Juba seisabki tore lumimees suures aias. Mehikesel on käes tugev kepp.

N ä i d i s: Sadas pehmet lund.

138. Kirjutan harjutuse ära ja tõmban jämen-datult trükitud tähtedele joone alla.

Kindla kõneviisi olevik	Tingiva kõneviisi olevik
Ma õpin.	Ma õpiksin.
Sa õpid.	Sa õpiksid.
Ta õpib.	Ta õpiks.
Me õpime.	Me õpiksime.
Te õpite.	Te õpiksite.
Nad õpivad.	Nad õpiksid.

Märkus. Tingiv kõneviis märgib seda, mis teatavall tingimustel võiks sündida. (Näit.: Ma õpiksin veel paremini, kui mul selleks rohkem aega oleks.)

139. Kirjutan järgnevad sõnad tingivas kõneviisis.

Ma annan — ma annaksin.

Sa annad — sa annaksid.

Me õpime — me õpikisime.

Nad laulavad —

Ta võtab —

Ma tõmban —

Ta jookseb —

Te lükkate —

Sa ruttad —

Ta hakkab —

Me tuleme —

Te mängite —

Nad hüppavad —

Sa õmbled —

Te loete —

Ma katan —

140. Kirjutan kriipsu asemele d, t või tt, nagu on nõutav.

1. Elts, sinu kord on täna ka—a laud! 2. Elts, ka—a aga laud kiiremini! 3. Jukuke, ära nüüd nu—a enam! 4. Jukuke, suurel poisil ei kõlba nu—a! 5. Tõnuke, mine ja söö—a kanakesi! 6. Tõnuke, katsu aga kanu hästi söö—a! 7. Margus, läi—a pird põlema! 8. Margus, kas sa siis ei oska pirdu põlema läi—a? 9. Hobused tarvis joo—a! 10. Jaan, mine joo—a hobuseid! 11. Kaljo, lapse kätte ei an—a tikke! 13. Leena, ära lai—a teisi inimesi! 14. Leena, teisi inimesi ei tohi lai—a! 15. Kusti, ust ei tohi lahti jä—a! 16. Kusti, ära jä—a ust lahti!

141. Kirjutan järgneva pala pikemalt olevikus.

Lõbus kelgusõit.

Oli talvine pühapäev. Päike kuldas puid. Võtsime kelgud ja ruttasime kelgumäele. Seal olid juba mõned koolilapsed ees. Sõitsime koos mäest alla, nii et tuul vingus. Ülilõbusas tujus veetsime nii kogu õhtupooliku.

9. MITMESUGUSEID ÜLESANDEID ÕPITU KORDAMISEKS.

142. Kirjutan mõttelt õigeid lauseid. Selleks valin igast veerust ühe sobiva sõna. Ei unusta suurt algustähte lause algul ja punkti lause lõpul.

puid	niidetakse	noodaga
heina	püütakse	kirvega
kalu	raiotakse	kääridega
juukseid	hööveldatakse	vikatiga
tolmu	lõigatakse	seebiga
laudu	pestakse	höövliga
nägu	pühitakse	lapiga
vett	lõigatakse	vaadiga
leiba	veetakse	noaga

N ä i d i s: Puid raiutakse kirvega.

143. Kirjutan sama pala uuesti, aga nii, et palas antud nimede asemel on uued nimed.

Jooksmas.

Kadri, Leo, Koidu, Jüri, Luule ja Helle jooksid võidu. Tuli joosta kilomeetripostini. Kadri luges üks, kaks, kolm ja kõik hakkasid jooksuma. Algu- ses oli Jüri ees, siis Helle. Varsti väsis Helle ega saanud enam joosta. Teised aga jooksid lõpuni. Võitjaks tuli Luule.

144. Üks sõna igas reas ei sobi antud sõnade hulka. Milline on see mittesobiv sõna?

1. haug, kiisk, koger, rähn, särg.
2. kapsas, paju, kartul, peet, seen.
3. uks, ahi, regi, sein, lagi.
4. virk, hoolas, usin, kärmas, poiss.
5. kuum, ilm, külm, leige, soe.
6. naerma, nutma, jooksuma, tooma, ilus.
7. homme, täna, eestlane, ruttu, vara.
8. kolm, viis, seitse, üheksa, esimene.
9. mina, sina, tema, aga, mulle, ometi.
10. kui, eks, aga, ega, mulle, ometi.

145. Kirjutan järgnevaile lauseile lisaks neli- viis lauset, millede lõpul on hüüumärk.

Lenda ligemale!

Linnuke, lenda ometi ligemale! Võta see paluke! Kosuta end natuke! Lenda homme jälle minu akna alla! Ära karda, väike linnuke!

146. Algan iga lause suure algustähega ja panen iga lause lõppu punkti.

Külalised akna taga.

tuul vilistab ja keerutab lund üles linnud siuksuvad murelikult okstel mõned linnukesed lendaavad köögiaknale Tiiuke avab akna ja viskab neile leivaraasuke si nagu tänades vaatavad linnukesed Tiiukese poole ja ruttavad õhinal teri nokkima.

147. Kirjutan kümme lauset. Pealkirjaks —

Missugused on asjad.

Taevas ... Õhk ... Aas ... Rohi ... Rästas ...
Maipõrnikas ... Kuusk ... Vaik ...

148. Vastan kirjalikult järgnevaile küsimustele. Jutule leian sobiva pealkirja.

Kes seadsid esimese lume ajal suusad korda? Kuhu läksid poisid siis? Missugune oli ilm? Mis oli poistel üll? Kes hakkas kohe künkalt suusahüppeid tegema? Mis meeldis rohkem

teistele poistele? Mis juhtus ühe julge mäehüppaja suusaga? Kuhu pandi suusad koju tulles?

149. Tõmban sõnadele, milles on **j**, joone alla ja vaatlen, missuguse hääliku ees on **j**.

Juta jänkuke.

Jutal on kena ja julge jänkuke. Talvel elab ta keldris, aga suvel jookseb vabalt aias. Jänkuke on väga naljakas. Kuidas saabki tõsiseks jääda, nähes nii naljakat hüplejat.

Pea meeles! J kirjutatakse täishääliku ees.

150. Tõmban i järel olevale tähele kriipsu alla.

Missugune on terve laps?

Terved lapsed on kõik prisked, punapõselised, röömsad, mänguhimulised, hea isuga ja armastavad viibida värskes õhus.

Pea meeles! I järel on kaashäälik.

151. Kirjutan sellest raamatust 15 sõna, milledes i on sõna lõpul. Pealkirjaks —

I-täht sõna lõpul.

Pea meeles! Sõna lõpul on i (mitte j).

152. Koostan -k, -p, -t lõpuga ühesilbiliste sõnade tabeli. Sõnu valin sulgudest.

-kk, -pp, -tt	-k, -p, -t
lukk	luuk

(vaip, ruut, vatt, paat, look, kaup, sepp, rauk, kokk, kook, täkk, seep, latt, tikk, lipp, kukk, tiik, laat, rutt, rott).

153. Koostan vastupidise tähendusega pöörd-sõnadest kahesõnalisi lauseid. Sõnu valin sulgudest.

Ma leian.	Me kaota
Sa laidad.	Te
Ta õpib.	Nad
Me võtame.	Ma
Te viite.	Sa
Nad jooksevad.	Ta
Ta sööb.	Te
Te küsite.	Nad
Ma põlgan.	Te
Nad nutavad.	Nad

(vastavad, tood, kaotame, austate, kõnnib, laisklevad, kiidate, naeravad, joote, annan).

154. Kirjutan kodus etteütluse 6 või 7.

155. Kirjutan kriipsu asemele **d** või **t**, nagu on nõutav.

1. Mõned valge— lootsiku— (mis?) liuglesid tasasel järvel.
2. Viis valge— lootsiku— (mida?) liugles tasasel järvel.
3. Kusti sai onult paar uut raamatu— (mida?).
4. Kusti sai mõned uued raamatu— (mis?).
5. Nooruri ilme väljendas veidra— kohkumist (mida?).
6. Jõelt kostis nörka mootoripobina— (mida?).
7. Kaluri— (kes?) tekitasid suurt mürina— (mida?).
8. Kuuldus vaid rataste krudina— (mida?) liival.
9. Tiheda— sõnajalapõõsa— (mis?) seisis uhkelt

samblases rohus. 10. Korraga kuulsin enda taga sahinu— (mida?).

156. Kirjutan riimitud sõnu (ühesuguse lõpuga).

hind

pilt

kukk

mari

pildikesi

kandsin

kinkida

rind, mind, sind, lind ...

silt, vilt ...

sukk ...

vari ...

lapsukeši ...

kündsin ...

hankida ...

157. Kirjutan kodus etteütluše 8 või 9.

158. Kirjutan peast järgmised laused. Ühtlasi tõmban jämendatult trükitud sõnadele kriipsu alla.

Kes ja mis?

Kes läheb metsa müta-mäta?

Karu läheb metsa müta-mäta.

Kes läheb sohu silka-solka?

Hunt läheb sohu silka-solka.

Mis on magusam kui mesi?

Uni on magusam kui mesi.

Mis on pisut pikergune?

Uba on pisut pikergune.

159. Kirjutan kirjandi vabalt järgneva pildi järgi.

160. Leian järgnevate lausete hulgast kõik jutustavad laused, kõik küsilauseid, kõik hüüdlauseid, kõik lihtlauseid, kõik liitlauseid.

1. Vaadake, milline tore ja sirge kuusk!
2. Kuhu see teerada viib?
3. Küll on aga imesuur känd!
4. Unekotist ei saa töotegijat.
5. Noorust kutsutakse külvikuuks.
6. Hooletus ees, õnnetus taga.
7. Mine hundile appi, saad hammustada.

8. Anna hobusele süüa, kui tahad sõita.
9. Kui kassid kisuvad, siis hiired hüppavad.
10. Oli vaja rutata, et enne pimedat koju jõuda.

161. Kirjutan järgnevad poolikud laused lõpetatult.

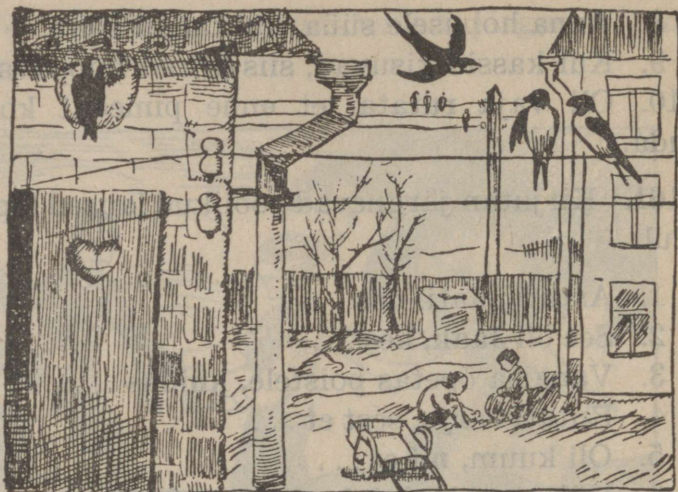
1. Astuti paati, mis ...
2. See oli Jaak, kes ...
3. Vanaisa õpetas poistele, kuidas ...
4. Rutati varju, sest et ...
5. Oli kuum, nii et ...
6. Küllastati kodutalu, kus ...
7. Istuti rõdul, kust ...
8. Ära hinga läbi suu, vaid ...
9. Siis saabuski see, keda ...
10. Siis tuligi see, mida ...

162. Kirjutan kodus etteütluse 10 või 11.

163. Koostan järgneva jutu järgi vabalt uue jutu: **K u i d a s k e v a d ä r k a b .**

Kuidas kevad ärkab.

Märtsikuu on käes. Juba hakkab lumi sulama. Sooajas päikesepaistes pistab mõni rohulibleke oma nina mullast. Kuldnokk vilistab oma maja lähel, laulumeister lōoke lōõritab taeva all. Puu-

dele ja põõsastele tekivad hiirekõrvad. Juba hakavad lapsed õues mängima. Tuleks veelgi kiiremini see armas kevad!

164. Kirjutatan kodus etteütluse 12 või 13.

165. Koostan kahekõne: Kull ja kukk.

Näidis:

Konn ja kärbes.

(Kahekõne.)

Konn: Tere, kärbseke!

Kärbes: Tere, tere!

Konn: Tule istu siia lehele!

Kärbes: Sa sööd mu ära!

Konn: Ära karda! Tahan vaadelda su ilusaid tiibu!

Kärbes: Vaata, seal tuleb toonekurg! Tal on pikk punane nokk. Vaata ta ilusat nokka!

Konn: Või toonekurg! Nägemiseni siis, pean minema!

166. Kirjutan vaba kirjandi. Kirjandi pealkirja valin teemade hulgast, mis on paigutatud selle õpiku lõppu.

167. Kirjutan 15 ühesilbilist sõna, milledes kirjutatakse kaksiktäishäälikute järel ühekordne kaashäälik. Pealkirjaks —

Ühesilbilisi sõnu.

Pauk, kaup, . . .

168. Kirjutan õiges järjekorras ainult küsimused järgnevaile lauseile.

Hernehirmutis.

Oldi hädas lindudega.

Arno lõi kaks teivast kokku ja muretses katkise kampsuni.

Väike Liisi aga tõi vana kaabu.

Peletis oligi valmis.

Linnukesed ei julgenud hernepeenardele lennata.

Nad pidasid peletist vanaks aednikuks.

Kes tõi vana kaabu?

Kellega oldi hädas?

Mis oligi valmis?

Mida tegi Arno?

Kelleks nad pidasid peletist?

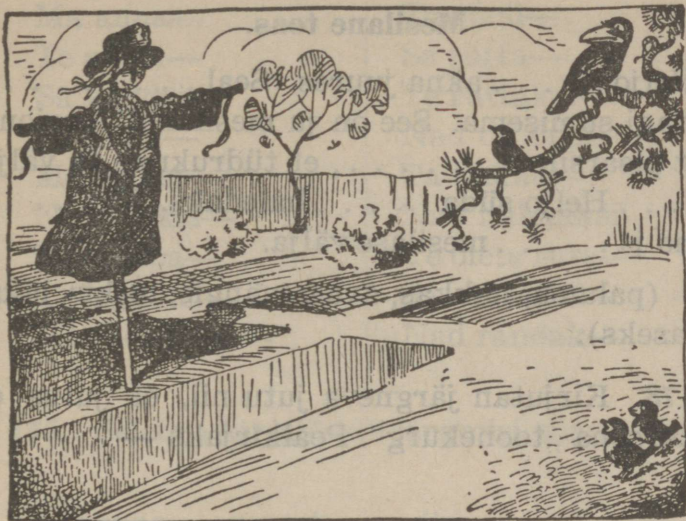
Kuhu ei julgenud lennata linnukesed?

169. Algan iga lause suure algustähega ja panen iga lause lõppu punkti.

Onu poole.

isa rakendas vana ruuna vankri ette ja sõit algas sõideti onu poole oli ütlemata tore sõit tee ääres tukkusid kuused ja männid siis tulid lagedad põllud juba paistis onu talu oldigi kohal

170. Jutustan: Linnuhirmutist meisterdamas.

171. Koostan järgneva kava järgi jutu, mille pealkirjaks kirjutan —

Sikk ja peegel.

1. Sikk pääseb tuppa.
2. Jalutuskäik ilusas toas.
3. Sikk noogutab sikule peeglis.
4. Tormijooks.
5. Perenaine jookseb tuppa.
6. Tekkinud kahjud.

172. Kirjutan lünka sobiva pöörd sõna. Sõnu valin jutu alt sulgudest.

Mesilane toas.

Heljo akna juures. Seal
midagi sumisema. See on ju mesilane! Mesionu
last pisarsilmil, et tüdrukuke ta välja
. Heljo süda haledaks. Ta
akna ja mesilase välja.

(paluma, hakkas, avas, mängis, laskis, läks,
laseks).

173. Kirjutan järgneva jutu nii, et jutus ei
esine sõna „toonekurg“. Pealkirjaks —

Mõista, mõista!

Toonekurg.

Toonekurg on võrdlemisi suur lind. Tal on kõr-
ged jalad, paks ja pikk nokk. Pesa ehitab ta
kõrge puu otsa. Toonekure toiduks on peamiselt
kalad, sisalikud, konnad, aga ka putukad. Linnu
hääel on kare kriiskamine. Toonekurg on rändur.
Niipea kui saabub sügis, asub ta teele soojale
maale.

N ä i d i s: Olen võrdlemisi suur lind.

174. Kirjutan kriipsu asemele nõutava tähe
või tähed. Lause lõppu panen punkti.

Ma anna—
Te andsi—
Sa kandsi—
Ta katti—
Me õpiksi—
Nad õpiksi—
Ta tõmba—
Te laulaksi—
Ma jookseksi—

Ta vooli—
Sa rutta—
Te ruttaksi—
Nad on õppi—
Ta hakka—
Nad hakkaksi—
Te olete ruta—
Sa oled käi—
Nad rändak—

175. Seletan kirjalikult järgmisi sõnu:

hankima — muret-
sema
igivana —
ennustama —
taru —
solvama —
tüün —
äsja —
veetma —
mugav —
oivaline —

piki —
räästas —
taas —
veetlema —
julm —
eelistama —
lahutama —
hetk —
ööbima —
leebelt —

176. Kirjutan järgneva jutu ja panen iga lause lõppu nõutava kirjavahemärgi.

Mida raamat meilt palub.

Ärge murdke mu lehenurki kahekorra Ärge pange mu vahele kõvu asju Ärge jätke mind lahtiselt lauale Ärge lehitsege mind märgade näpudega Varustage mind korraliku kaitsepaberiga Ärge kirjutage ega kritseldage minusse Ärge andke mind väikeste laste kätte mängida

Ü l e s a n n e: Koostada oma õpikute nimes-
tik tähestikulises järjekorras!

177. Koostan järgneva kava järgi jutu, mille pealkirjaks —

Kanged sokud.

1. Kitsal purdel kaks sokku.
2. Kumbki ei anna teisele teed.
3. Rüselemine ning poksimine.
4. Mõlemad kukuvad vette.
5. Veevool viib sokud endaga kaasa.

178. Igas järgnevas lauses on üks viga. Ära-
kirjutamisel kirjutatan liitsõna, nagu on nõutav.

Kevadel.

Kevad on kindlasti veetlev aasta aeg. Tore on siis luusida mööda kuiva kraavi kallast! Linnud aga siristavad eemal salus oma ime lõbusaid

viise. Kaugelt kuulduv karja kella kõla. Metsas leiame palju oivalisi kevad lilli. Mõlemad peod lilli täis, asume kodu teele.

179. Kirjutatan kriipsu asemele puuduva pärisnime.

Käära talus.

— talu peremehe nimi on —. Perenaine on —. Neil on neli tütart. Tütred on —, —, — ja —. Poegi on ainult üks. Ta nimi on —. — talus on kuus lehma. Need on —, —, —, —, — ja —. Hobuseid on kaks. Need on — ja —. Nende koera kutsutakse —, aga kassi —.

Küsimus. Missuguse algustähega kirjutatakse eesnimed, perekonnanimed, külade, talude, hobuste, lehmade, koerte ja kasside nimed?

180. Kirjutatan kodus etteütluse 24 või 25.

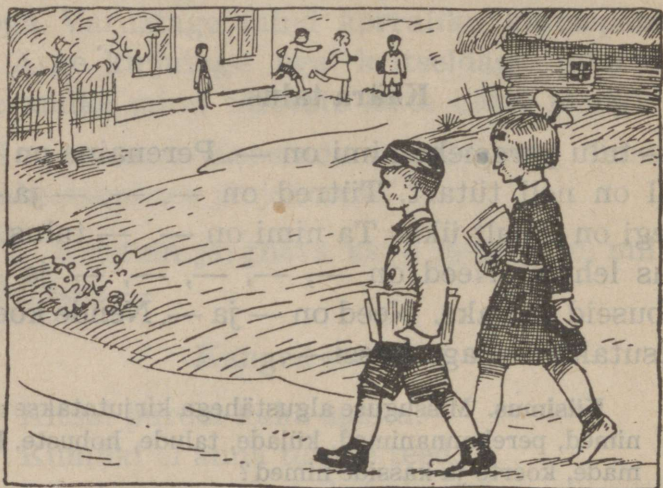
181. Kirjutatan kriipsu asemele g, k või kk, nagu on nõutav.

Kuldnokk.

Kuldno— sööb tõu—e, ti—usid ja ussi—esi. Sellepärast on ta vä—a kasuli— lind. Vir—asti no—itseb ta murul. Mis—i ei jää talle kahe silma vahele. Niipea kui ta mõnd ussi—est mär—ab,

krapsab ta selle no—a vahele ja lendab oma pessa.

182. Koostan jutu: Minu koolitee.

183. Kirjutan järgneva kava järgi kirjandi, mille pealkirjaks —

Kanavarast taga ajamas.

1. Metsamäe talust kaob kanu.
2. Otsustatakse valvata kanavarast.
3. Rebase ilmumine.
4. Villu rebast kaikaga taga ajamas.
5. Hea jookaja Villu ei saa rebasele järele.

184. Kirjutan kodus etteütluse 26 või 27.

185. Algan iga lause suure algustähega ja panen iga lause lõppu punkti.

Kevaderõõm.

kevad on käes isegi kured on siia jõudnud lood lõõritavad aasal ja kuldnokk siristab oma puuri ees veed vulisevad ja vesirattad käivad ojade ääres mängivad lapsed oma puust paatidega ja paberlaevadega kõikide südameid täidab kevaderõõm

186. Ärakirjutamisel panen kõik puuduvad kirjavahemärgid.

Tark harakas.

Palaval heinaajal leidis harakas heinamaalt pudeli mis oli poolest saadik veega täidetud Harakas tahtis janu kustutada kuid tema nokk ei ulatunud veeni ja pudeli ümberlökkamiseks oli jõud liiga kasin Harakas jäi mõttesse Korraga tuli ta heale mõttele Kogus teine hulga väikesi kive ja pildus neid pudelisse Vesi tõusis kõrgemale ja varsti kustutas harakas oma janu.

187. Kirjutan kriipsu asemele **b, d, g** või **k, p, t**, nagu on nõutav.

Kiikumas.

La—sed mur—sid pead, kuidas kiike saada. Viima—s lei—sid nad nõu. Aru serval kasvas pris—e kas—. An—s ja Tiiu võ—sid lakas—vanad ohjad ja köi—sid need kase o—sa külge. Siis algas kange kiikumine. Tih—i kilkasid la—sukesed nii valju häälega, et ümberkau—sed me—sasalud aina kaikusid vas—u.

188. Kirjutan kodus neid etteütlosti, missuguseid mulle soovitab emakeele-õpetaja kirjutada.

189. Valin sulgudes olevaist sõnadest sobiva oleviku vormi ja kirjutan jutu sulgudeta.

Äike.

Aeglaselt (kerkis, tõuseb, ilmub) taevaser-
vale pilveke. Ta (muutub, läks, kasvab, paisub)
ümmarguseks ja (hakkas, hakkab) suurenema.
Peremees (kiirustas, noomis, palub, kiirustab)
töölisi. Veel (on, oli) vaja viimased rõugud
koju vedada. Siis (kärgatas, kuuldub, kostab,
põrutab) tume mürin. Taevas (tumenes, muste-
neb, tumeneb). Tuuleorel (ajab, ajab, pani,
paneb, sundis, sunnib) puud tantsima. Suurte
tilkadena (läheb, läks) sadu valla. (Sähvis,
lööb, löi, sähvab) välk ja (põrutas, kärgatas,
kolistab, põrutab) kõu.

N ä i d i s : Aeglaselt tõuseb taevaser-
vale pilveke.

Ü l e s a n n e : Kirjutada „Äike“ minevikus
vabalt!

190. Mis võib olla v ä r s k e , k u i v , n õ r k ,
p õ n e v , i g a v ?

värske: muna, kurk, tuul, hauaküngas

kuiv: oks

nõrk: tervis

põnev: jutt

igav: tund

191. Missugune võib olla öö, päev, tund, hommik, õhtu?

öö: tuuline, kottpime, vaikne

päev: pikk

tund: lõbus

hommik: külm

õhtu: soe

192. Kirjutatan kriipsu asemele g, k või kk, nagu on nõutav.

Rebane ja piimapott.

Vana—e lä—s ru—ipõllule ru—ist löi—ama. Piimapoti peitis ta põõsasse. Rebane tuli poti kallale, pistis pea potti ja la—us piima nah—a. Aga ennäe lu—u! Rebane ei saa pead potist kätte. Vaese—e tammub nüüd rin—i, võn—utab pead ja kõneleb: „Poti—e, poti—e, saab juba sellest naljast. Lase mind ometi lahti!“ Aga pott ei saa rebase jutust aru. „Oota, sa võru—ael, kui sa mind lahti ei lase, siis uputan su!“ hüüab vihane rebane. Kohe joo—sis ta järve äärde ja ha—as seal potti uputama. Pott uppus ja tõmbas ka rebase—ese enda—a ühes.

193. Koostan kirjandi nii, et selles ei esine sõna „hobune“. Pealkirjaks —

Kes ma olen?

Hobune.

Hobune on tark ja ilus loom. Tal on pikk saba ja ilus lakk. Ta maiustoit on kaerad ja ristikkein. Suviste kuumade ilmadega armastab ta viibida metsas, et pääseda tüütavate kärbestest eest. Kärbseid peletab ta eemale sabaga. Vaenlaste vastu kaitseb ta end jalgadega.

Näidised: Olen tark ja ilus loom. Mul on ...

10. NATUKE PEAMURDMIST.

1. Milliste lindude nimed algavad k-ga? Milliste kalade nimed algavad a-ga? Milliste puude nimed algavad p-ga?

2. „Tuletan“ vähemalt 30 sõna sõnast „muna“. Selleks muudan sõnal „muna“ ainult ühe tähe. Uuel sõnal muudan jälle ainult ühe tähe jne.

Muna — mina. Mina — sina. Sina — lina.
Lina — ...

3. Antud kastidesse on peidetud üks vana-sõna. Leian selle.

tu

las

kah

ei

kae

kell

ju

le

4. Miks ei saja vihma kunagi kaks päeva järjest?

(Õõ on kahe päeva vahel.)

5. Mis on Tartu keskel?

(.)

6. Mitu tähte on sõnastikus?

7. Milline jalg ei astu sammugi?

(Tõõlijalg.)

8. Koostan pika ahela kodumaa loomade nimedest. Iga järgmine nimi algab selle tähega, millega eelmine lõpeb. Ahela viimane täht on samasugune kui ahela esimene täht.

9. Loen sõnu vasakult paremale. Saan (millise?) sõna.

samm
ese

samm
ese

udu
anna

udu
anna

Ülesanne: Leian veel niisuguseid sõnu.

10. Loen sõnu teises veerus vasakult paremale. Saan (millise?) sõna.

asi
emale

isa
elame

muna
igal

anum
lagi

Ülesanne: Leia veel niisuguseid sõnu.

11. ETTEÜTLUSI ISESEISVAKS TÖÖKS.

Pea meeles! Allpool antud etteütleri kirjutatakse koolis või kodus järgmiselt:

Loe lause hoolikalt läbi, katan trükitud koha kinni või sulen raamatu, kirjutatakse korrigeeritud lause. Loen järgmise lause raamatust, sulen raamatu, kirjutatakse peale selle lause jne. Hiljem võtan punase pliiatsi ja parandan ise oma etteütleri. Peaks ka naaber talitama samuti, siis vahetan naabriga töö ja parandan naabri etteütleri.

Lühike ja pikk hääl.

1. Ilma ei saa soojaks kütta.
2. Ilus õun, uss sees.
3. Kuidas pütt, nõnda kaas.
4. Tühi kõht kõige parem kokk.
5. Uus luud pühib hästi.
6. Kuidas kaup, nõnda hind.
7. Suur rõõm on üürrike.
8. Kaaren lepib kaarnaga.
9. Virk käsi leiab igal pool leiba.
10. Takka tuleb targem.
11. Ahnus ajab auku.
12. Suur tükk ajab suu lõhki.

Suur täht lause keskel.

2. 1. Eero Raudsepp oli hoolas õpilane. 2. Ka Maret Rajamaa sai õppimise eest kiita. 3. Polla, Albu talu uhkus, haukus raginal. 4. Antsu Pondu ja Helga Runts olid siiski suured sõbrad. 5. Otsa Juhan ruttas Undse tallu. 6. Väikesel Tiiul oli kolm nukku: Milvi, Silvi ja Pilvi. 7. Perepoeg Vello tõi oma Tellale suure tüki leiba. 8. Adiste, Miiaste ja Himmaste talupojad elasid suures sõp-ruses. 9. Vanakesed elasid õnnelikku elu oma Hõbeniidu talukeses.

3. 1. Juku Raudsepa onu elab Tallinnas, aga tädi ilusas suvituslinnas Pärnus. 2. Oma suuruselt on Tartu teine linn Eestis. 3. Külastati ka Heinaru ja Lepalaane sugulasi. 4. Andres oli karjas Sooniidul, aga ta õde Elts Järvere külas. 5. Reinul oli koeraklutt Armi, Tiiul aga kassipojukes Timmi. 6. Noor perepoeg Sulev viis Miira ja Esku koplisse. 7. Metsaääre Kustil tuli hoida ainult nelja lehma: Tähikut, Punikut, Maasikut ja Lehikut.

k, p, t sõna algul.

4. 1. Kuri koer kaitseb kõige paremini karja. 2. Hundist ei saa õuekoera. 3. Kaste on vihma

karjapoisike. 4. Habe vanataadi ilu. 5. Ettekartmine parem kui tagakahetsemine. 6. Tõnisepäev lööb talve selja katki. 7. Unekotist ei saa iial töotegijat. 8. Karukasukas ei karda külma. 9. Ametit kuldpoõhi all. 10. Näputäis tõtt parem kui sületäis valet. 11. Ülekohus ei püsi kotis. 12. Iga katsetöö on raske.

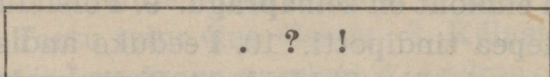
5. 1. Koeraklutil oli parem kõrv pahurpidi. 2. Päikesepoolsel mäeküljel kasvas palju lilli. 3. Koduteel nopiti peotäis maikellukesi. 4. Ussikesed on linnupojukeste maiustoit. 5. Varese taat tukkus igivana kuuse otsas. 6. Noored hundikutsikad armastavad mängida. 7. Üle poisipõngerja näo libises päikesepaisteline naeratus. 8. Kilgi elukoht on seinapragu. 9. Poisiklutt torakas sullepea tindipotti. 10. Peeduke andis külätädile kamalutäie pähkleid. 11. Pisike pudrupada podises pliidil. 12. Ümberkaudu oli muidu kõik vaikne.

Liitsõnu.

6. 1. Kalad kallati võrkkotti. 2. Pottsepp parandas pliiti. 3. Aeda ilustas tore purskkaev. 4. Kelder oli kottpime. 5. Pappkarp oli täis kuhjaga igasuguseid asju. 6. Poisi pilk peatus tule-tõrjuja vaskkiivril. 7. Mängiti lõppmarssi.

8. Kurttummad aimavad huulte liigutustest, mida neilt küsitakse. 9. Hulljulge mehe samm üllatas kõiki. 10. Kanad munevad aastas kuni kakssada muna.

7. 1. Laste kristallselge naer kajastas head tuju. 2. Tupp astus keegi kikkhabemega mees. 3. Vanake istus klapptoolile. 4. Välkkiiresti pöörus siis mees ettepoole. 5. Lauale toodi midagi sinisel plekktaldrikul. 6. Siis äkki tegutses poisi mõistus välkkiiresti. 7. Lapsuke toetus vaateakna plekkservale ja vahtis mänguasju. 8. Tuli salk sõdureid, kõigil metallkübarad peas. 9. Eideke talutas lapsukest kättpidi. 10. Linnad on meie vaimse elu keskkohad.

8. 1. Kuhu jäime peatuma? 2. Raamatute lehitsemisel ära tee sõrmi märjaks! 3. Kuidas on nüüd su tervisega lood? 4. Kõrtest kubu korjatakse. 5. Varusta oma raamatud kaitsepaberi- riga! 6. Ei viletsus hüüa tulles, küll hüüab aga minnes. 7. Noh, kuhu te niisugusena lähete? 8. Häda ei anna häbeneda. 9. Ära anna oma kätele vaba voli! 10. Meega püütakse maiast. 11. Ära murra lehti raamatus kahekorra! 12. Millega võin teid teenida? 13. Tulge aga otsekohe!

9. 1. Ära katkesta vanemate inimeste vestlust! 2. Laisa tööpäev ikka homme. 3. Mis siis nüüd teha? 4. Mida pisem keha, seda suurem süda. 5. Ära urgitse nina sõrmega! 6. Ja kas mõtlete veel oodata? 7. Paremini karta kui kahetseda. 8. Ära nuuska nina valjusti! 9. Mis see siis on? 10. Kui tõused toolilt, siis ära kolista tooliga! 11. Kuidas käänd, nõnda käbi. 12. Kui seisad, siis ära toetu lauale! 13. Kuhu sa siis jälle tõttad? 14. Kaugelt kägu kuulus.

Koma lauses.

10. 1. Kõik ei ole tuvid, kes lendavad. 2. Aeg parandab haavad, aga jätab armid. 3. Taat vaatas ja köhatas, kuid ei ütelnud midagi. 4. Kui viga näed laita, siis tule ja aita. 5. Keegi ei teadnud, mis oli juhtunud. 6. Sõit oli hädaohtlik, sest et merel mässasid tormid. 7. Rutati, seepärast et aeg oli hiline. 8. Siis tundis noorur, et teda torgitakse pilkudega. 9. Kahjuks ei saadud luba, olgugi et seda nii väga oodati. 10. Mehi ei pea loetama, vaid kaalutama.

11. 1. Koeraklutt lippas jänku järel, nii et tolm aga keerles. 2. Ainult see laps on tugev, kes ei põlga tööd. 3. Haige tahtis tõusta voodist, kuid ei jaksanud. 4. Jutustati sellest, kuidas hoolit-

seda hammaste eest. 5. Mehike jäeti rahule, sest ta vajab rahu. 6. Raamatus peitub see, mis teeb inimese targaks. 7. Ära hinga läbi suu, vaid läbi nina! 8. Kiirendati samme, et jõuda õigeks ajaks koju. 9. Raud on küll tugev, aga ajahammas veel tugevam. 10. Kui suurt jääd ootama, siis tühjalt vahid.

12. 1. Õnnetus ei käi mööda kive, vaid mööda inimesi. 2. Minki suplema, olgugi et vesi oli juba päris külm. 3. Keegi ei teadnud, kuidas õieti õnnetus juhtus. 4. Minki üle muru, mis oli röske kastest. 5. Lapsuke haaras lingi, kuid ei jõudnud ust avada. 6. Ega hunt hundi juttu usu, sest et kelmid mõlemad. 7. Ega koera siis söödeta, kui hunt karjas on. 8. Õnnelik see, kes oma katuse all magab. 9. Toas valitses vaikus, nii et isegi kärbse pirisemist võis kuulda. 10. Pöörduti tagasi kodu poole, ilma et ühelgi kiire oleks olnud.

13. 1. Austa vanemaid inimesi, siis peetakse sinustki lugu! 2. Koerakluti valgel kõrval oli väike must, aga mustal väike valge täpik. 3. Sinna vesi valgub, kus koht kõige nõgusam. 4. Pimedus kattis maad, kui jõuti koju. 5. Hani võib lennata, kuid pääsuke lendab siiski paremini. 6. Teed olid porised, nii et laadalised jäid pimedada kätte. 7. Pereema tõusis hommikul, ilma

et silm oleks saanud suikuda. 8. Muiste olnud
taevas nii madalal, et seda käega võidud katsuda.
9. Mees oli nähtavasti vaene, sest ta riided ja saa-
pad olid kulunud.

k, p, t s ja h kõrval.
g, b, d s-tähe ees.

14. 1. Varest ei saa valgeks pesta. 2. Kuidas
Jütsid, nõnda nende mütsid. 3. Varased õunad
ei ole küpsed. 4. Kohkunud Mihkel ei lausunud
kihku ega kahku. 5. Kuidas metsa hõigatakse,
nõnda mets vastu kostab. 6. Ei ükski sünni tar-
gaks. 7. Ega ühest härjast kaht nahka saa.
8. Seitse ei oota ühte. 9. Ähkides ja puhkides tos-
sutas rong jaama. 10. Tehke aga kähku! 11. Kõik
kutsikad ei mahu ühest kausist sööma. 12. Kook
ei täida üksi kõhtu.

15. 1. Kingsepa Kusti läks vargsi keldrisse.
2. Õhk tundus keldris umbsena. 3. Liigsöömine
on kahjulik. 4. Parem aegsasti ette vaadata kui
pärast kahetseda. 5. Ei ole kõik kuldsed asjad
kuld ega mustad muld. 6. Suu teeb suure linna,
käsi ei tee kärbsepesagi. 7. Minki jalgsi. 8. Õnd-
sam on anda kui võtta. 9. Murdsin sõbrale paar
lille. 10. Lapsed sõudsid avaral jõel. 11. Kus sa

olid, kui me sind hüüdsime? 12. Püüdsime oma kavatsusi teostada.

Ainsuse osastav ja mitmuse nimetav.

16. 1. **Ujujad** (kes?) hüppasid vette.
2. **Kolm ujujat** (keda?) hüppas vette.
3. **Lootsikud** (mis?) ujusid tasasel järvel.
4. **Kaks lootsikut** (mida?) ujus järvel.
5. **Lained** (mis?) kiigutasid lootsikut (mida?).
6. Sõideti mööda **ilusat rannikut** (mida?).
7. **Kõrged puud** (mis?) kasvasid kingul.
8. **Kolm kõrget puud** (mida?) kasvas kingul.
9. **Jutukad eided** (kes?) vadistasid hoolega.
10. **Neli jutukat eite** (keda?) vadistas hoolega.

17. 1. Riiulil olid **mõned raamatud** (mis?).
2. Riiulil oli **viis paksu raamatut** (mida?).
3. Osteti **mõned vihikud** (mis?).
4. Osteti veel **kuus vihikut** (mida?).
5. Tappa kutsuti **kõik tüdrukud** (kes?).
6. Tappa kutsuti **kaks tüdrukut** (keda?).
7. Naabril oli **kolm kutsikat** (keda?).
8. Naabril olid **toredad kutsikad** (kes?).
9. **Töökad inimesed** (kes?) leiavad ikka tööd.
10. **Töökat poissi** (keda?) nähti lugevat.

18. 1. Otsiti vaikset korterit (mida?).
 2. Vaiksed korterid (mis?) olid juba üüritud.
 3. Tüdrukud (kes?) pesid põrandat (mida?).
 4. Kaks tüdrukut (keda?) lõpetas oma töö.
 5. Tulijad (kes?) olid meie naabrid (kes?).
 6. Paar tulijat (keda?) oli vōhivōōrast.
 7. Kaks kimlit (keda?) rakendati vankri ette.
 8. Noored kimlid (kes?) rakendati vankri ette.
 9. Noorurid (kes?) piilusid aknast välja.
 10. Kolm noorurit (keda?) piilus aknast välja.

-sse, -ta, -ga käände lõpul.

19. 1. Ilu ei panda patta ega kaunidust katlasse. 2. Hiirepojuke peitis end mättasse. 3. Linnuke lendas rukkisse. 4. Mängijad peitsid end salakohtadesse. 5. Taat oli matnud end raamatu lugemisse. 6. Ukseavausse ilmus karvane koeraklutt. 7. Päev kaldus õhtusse. 8. Tühi toob tüli majasse (majja). 9. Jõuti asundusse, kus juba magati. 10. Ants oli külma rahuga mees, kes ei sattunud ärevusse.

20. 1. Liha ei kasva kondita ega puu oksata. 2. Au ei anta asjata ega tarkust tasuta. 3. Tööta ei saa ükski süüa. 4. Lihata vōib elada, mitte leivata. 5. Õnnetta ei saa elada, terviseta tööd teha. 6. Hea laps kasvab vitsata. 7. Kes hobuseta, see

hooleta; kes paadita, see paha ilmata. 8. Eineta ei või elada. 9. Suits ei tõuse tuleta. 10. Rahata ei saa Rakveresse ega vihata sauna.

21. 1. Kanadega magama, kukkedega üles. 2. Kahju ja õnnetus ei sõida kellaga. 3. Kuld kullaga, muld mullaga, õige mees õnnega. 4. Mees saab mehega kokku, mägi ei saa mäega kokku. 5. Nõuga tehakse rohkem kui jõuga. 6. Öhtu tuleb õnnega, hommik tuleb hoolega. 7. Targad sõdivad sõnadega, rumalad rusikatega. 8. Harakas ei sünni varesega paari. 9. Mis lusikaga võetud, tuleb kulbiga tasuda. 10. Parem natukesega kui üsna ilma.

g, k või kk?

22. 1. Käbi ei kuku kannust kaugele. 2. Nälg on kõige parem kokk. 3. Suur tükk ajab suu lõhki. 4. Ega naer nahka riku. 5. Tarkus on enam kui rikkus. 6. Mis okkaks loodud, see noorelt terav. 7. Pikk vikat niidab laia kaare. 8. Kes tera ei kogu, see vakka ei saa. 9. Kerge maha kukkuda, raske üles tõusta. 10. Pikem jalg astub pikemad sammud.

23. 1. Kalad märkasid võrku ja põgenesid võrgu eest. 2. Kukke kutsutakse kanade kunin-

gaks. 3. Minda targa rauga poole tarka nõu küsima. 4. Tööline Mikk viis kogu palga pankra hoiule. 5. Juku haaras märkmiku ja kirjutab midagi märkmikku. 6. Tee viis läbi künkliku maastiku. 7. Huvireisijad vaatlesid künklikku maastikku. 8. Ärge kartke tulevikku! 9. Ärge väri-sege tuleviku murede ees! 10. Talupoeg ostis uue äkke. 11. Vana äke viidi nüüd kuuri taha. 12. Värske õhk kosutab kõiki.

b, p või pp?

24. 1. Pääsuke päeva alustab, ööbik lõpetab. 2. Uppuja hakkab õlekõrrestki kinni. 3. Kel pikk saba, laseb saba pikalt joosta. 4. Kes palju näeb, see palju õpib. 5. Nälg paneb karu käppa imema. 6. Hõlpsasti tuleb, hõlpsasti läheb. 7. Kui kassid kisuvad, siis hiired hüppavad. 8. Kapsad ei kasva kastmata. 9. Kes püüd püüab, kaotab kana. 10. Osav kisub kivistki leiba välja.

25. 1. Hüppaja sooritas kõrge hüppe. 2. Hüppaja kõrge hüpe üllatas kõiki. 3. Õppiija on see, kes õpib. 4. Tuul sahistas põlise lepa okstes ja painutas ka leppa. 5. Lepatriinul on seljal seitse täppi. 6. Nii seppa kui ka sepa poega nähti sepi-kojas töötavat. 7. Tilluke Epp tõi tuppa kolm punast tulpi. 8. Tähtsad paberid pandi kindlasse

kappi. 9. Lapsed korjasid mõne kimbu lilli ja sidusid kõik lilled kimpu. 10. Perepoeg võttis sirbi ja hakkas teritama sirpi. 11. Poiss tahtis hüpata üle lombi, kuid libises lompi.

d, t või tt?

26. 1. Jutt tuleb jutust, kõne kõnest. 2. Kündjal ei puudu maad ega sõudjal vett. 3. Külm teeb vete üle sillad. 4. Häda rääkida, häda rääkimata jätta. 5. Käsi peseb kätt ja kaks kätt pesevad palet. 6. Pettusel on lõhkine kuub. 7. Raha ajab rattad käima. 8. Kuidas mõtted, nõnda teod. 9. Kõik pilved ei anna vett. 10. Kingitud hobuse suhu ei vaadata.

27. 1. Kütid ruttasid metsa noorte hurtadega. 2. Hurdad on küttide sõbrad. 3. Eideke võttis suure koti. 4. Taadike pistis ruigava pörsa suurde kotti. 5. Tädi sidus Tiiu juustesse toreda lindi. 6. Tüdruk ruttas keldrisse kartuleid tooma. 7. Poisid veeretaskid suure tünni vette. 8. Koeraklutt sai mugasaks toiduks mõned suured kondid. 9. Pudrupotid podisesid tulistel pliitidel. 10. Paberid olid pandud kaante vahele. 11. Maja-kesed kadusid sinisesse uttu. 12. Kass ajas taga rotti ja saigi kätte suure roti.

12. ÕPILASTE VABU KIRJANDEID.

Kiisu Kriimsilm.

Meil on kodus kiisuke. Ta nimi on Kriimsilm. Kriimsilm on hoolas majavalvur. Enne teda oli meil majas kole palju hiiri. Nüüd pole neid ühtki. Lea S—i.

Minu hoiukarp.

Meisterdasin endale hoiukarbi. Isa pani kohe kümme penni minu hoiukarpi. Möödus aasta. Selle aja jooksul oli rahahunnik karbis kasvanud sajakordseks. Nüüd võisin täita oma ammuse soovi — ostsin jalgpalli. Jüri S—e.

Jäneseid söötmas.

Puukuuri nurgas on jäneste kuudike. Seal on meil kaks jänest. Ühe nimi on Totoo. Teist hüüame Klutiks. Käin neid alati vaatamas ja neile toitu viimas. On tore vaadata, kuidas nad närivad värsket ristikheina. Helga K—s.

Tegin kuldnokale puuri.

Lumi sulas juba ja mullune kulu tuli nähtavale. Asusin siis kuldnokale puuri tegema. Otsi-

sin parajad lauad, puurisin ühele augu sisse ja kopsisin nad kokku. Siis kinnitasin majakese kase külge. Kui kuldnokad tulid, oli tore nende laulu kuulata.

Eino V—a.

Kevade tulek.

Kevad on tulemas. Lumi on juba sulanud, aga ilmad on siiski veel külmad. Kõrgemal kohtadel paistab üksikuid haljaid kõrrekesi. Päike käib kõrgelt. Keskpäeval on igal pool veeojakesi. Pajudel on juba urvad väljas.

Linda T—l.

Hobust koplisse viimas.

Oli ilus ilm. Hobune oli kodus. Isa upitas mind looma selga ja sõit algas kopli poole. See oli aga tore sõit! Jõudsin pärale. Kargasin hobuse seljast maha ja patsutasin talle kaelale. Ta las kis pea longu ja vaatas mulle rõõmsalt otsa. Mulle näis, et tal on hea nii, ja ma silitasin teda veel natuke. Siis pöörasin sammud kodu poole. Kurvalt vaatas hobune mulle järele.

Aksel U—n.

13. KIRJANDITE TEEMASID.

1. See oli suvel.

Mis meeldis mulle maal.
Kui mõõtsime varju.
Meie armas mängukoht.
Kui sibasime suplemis-
kohale.
Läki suplema!
See oli jaaniõhtul.
Seiklus metsas.
Kui heina riisusin.
Olin ärevil.
Päev karjas.
Ajaviiteid karjas.
Kui valmistasin pilli.
Õngekork läks!
Kalu püüdmas.
Olime vähil.
Tore paadisõit.
Kui õppisin ujumist.
Leidsin linnupesa.
Linnupesa eemalt vaata-
mas.
Hoolitsesime siili eest.
Kui mesilane nõelas.
Jäin vihma kätte.

2. Sügisel.

Kuivanud raage korjamas.
Kui tegime mardinägusid.
Kui kured lahkusid.
Kartulipõllul.
Põllust tuleb leib.
Sügise ja talve võitlus.
Sügisel on lõbus.

Sügis aias.
Lumi maas!

3. Talvel.

Tule, kena talveke!
Toome kelgud välja!
Hangest alla!
Tore suusasõit.
Tänavune esimene saani-
sõit.
Lõbud talvel.
Külalised akna taga.
Külmataadi tujud.
Oleksid juba pühad!
Kingitusi valmistamas.
Kuuske valimas.
Kui viisin hobusele kaeru
vana-aastaööl.
Mida kuusk jutustas.
Küll tuli aga ilusat lund!
Väike äpardus vastlasõi-
dul.

4. Kevadel.

Kuidas kevad ärkab.
Kevadepäike klassis.
Jääminek.
Meisterdasime tammi.
Tõin tuppä lumikellukesi.
Ema, ema, kuldnokad on
väljas!
Tegin aprillinalja.
Näe, esimene liblikas!
Lõbud kevadel.

5. Loomadest.

Kuidas me saime talveks
külalise.

Orav meie aias.

Minu lemmikloom.

Miisu hommikune jalutus-
käik.

Vanaema jutt karust.

Lugu koera truudusest.

Miks kass ja koer on
vaenlased.

Rott suvitamas maal.

Tahan kaitsta loomi.

Hunt ja orav.

(Kahekõne.)

6. Abiks teistele ja töö.

Turul mune ostmas.

Minu põllulapike.

Kui hoolitsesin kanade
eest.

Äpardus vanemate aita-
misel.

Köögis tööl.

Küpsetasime kooke.

Põrandat küürimas.

Teenisin raha.

Sigadele rohtu kitkumas.

Tundsin rõõmu oma tööst.

7. Kodus.

Kiikumas.

Mu esimene ratsutamine.

Väike vallatus.

Meeldivaim mäng ja ta
mängimine.

Kuidas veetsin laupäeva.
Koduseid toimetusi tali-
tamas.

Tuli korstnapühkija.

Mis ma leidsin koli-
kambris.

Rõõmus päev kodus.

Leppisime ära.

Üks päev minu elust.

Kui meile tuli öömajaline.

Mis ma unes nägin.

Kui vanemad olid kodunt
ära.

Raha kogumas.

Vanaema haige.

Aitäh!

Uksekell kõliseb.

8. Koolis.

Jälle koolis!

See oli mu esimesel kooli-
päeval.

Möödus esimene kooli-
nädal.

Suurel vahetunnil.

Olin korrapidaja.

Uus õpilane.

Kui meile näidati pilte.

Aknaruut katki!

14. SÖNASTIK.

A.

a. — aasta
aadr. — aadress
aastaaeg
aken — akent, akende
allikas — läte
andma — andke, andnud
apelsin
aprill
aprillinali
apteek
au
auklik
autobus — ühe autobuse

B.

baromeeter — õhurõhumõõtja
bassein — vesistu, veesalv
blond — valgevereline
brünetne — mustavereline

D.

deklamatsioon — ilulugemine
detsember — jõulukuu
dialoog — kahekõne
direktor
dokument — kiritõend
draama — näidend

E.

eelistama — paremaks pidama
eeskätt
eesti keel
eestikeelne
eile

eilne

ennustama — ette kuulutama

ent — kuid, aga

F.

formaat — kaust; raamatu

paberi suurus

fotograaf — päevapiltnik

G.

g — gramm

gamma — heliredel

garaaž — autokuur

grammatika — keeleõpetus

grammofon

grupp — rühm

H.

Haapsalu

habe

hagijas — jahikoer

hagu

haige

hajameelne — mõtetega laiaili

haldjas — kaitsevaim

hallikas — hallivõitu

hankima — muretsema

haril. — harilikult

haug — kaks haugi, ühe havi

heinamaa

helve — ühe helbe, kaks helvet

hetk — silmapilk

hoogsasti

hotell — võõrastemaja

hr. — härra

hunnik
häärima — rahu rikkuma,
segama
hästi
hulgama — ära põlgama
hüppama — hüpanud, hüpata
hüüdsõna
hüüumärk

I.

igatahes
igivana — õige vana
iidne — põline, muistne
ilmakaar
imeilus
imelill
imelõbus
import — sissevedu
insener
instinkt — loomusund, vaist

J.

j. — järgmine
jalgsi
jne. — ja nii edasi
jooksma — jooksen, joosta,
joostud, jooksin, joostakse,
joosnud
julm — halastamatu
juus — juuksed
jää-äärne

K.

kaart — ühe kaardi, kaks kaarti
kaas — ühe kaane, kaks kaant
kalju — seda kaljut, nende
kaljude

kaloss
kanarbik
kannel — seda kannelt, nende
kannelde
kassa — seda kassat, nende
kassade
katel — seda katelt, nende
katelde
kitsi — seda kitsit, nende kitside
klk. — kihelkond

kodutee
kompvek
krt. — korter
kukal — seda kukalt, nende
kukalde
kärbes — kaks kärbest, palju
kärbeid
käsi — kaks kätt, palju käsi
kättpidi
küünal — kaks küünalt, nende
küünalde
küüs — ühe küüne, kaks küünt

L.

l — liiter
l. — loe
laip — surnukeha
lasila — puu hobuste kinnitami-
seks, käsipuu
laulurastas
laup — otsmik, otsaesine
leebelt — õrnasti, mahedasti
lemmiksport
lohutama — trööstima
läbistikku
läbistikune
lünk — vahelejäänud, puuduv
koht

M.

man — juures
 mant — juurest
 manu — juurde
 marssima — mina marsin,
 marssida
 metsvint — (lind)
 mispärast
 mitu
 mugav — mõnus
 muinne — muistne
 mul — minul
 mulk — auk (läbi)
 muuseum
 mõttekas

N.

neiu — kaks neiut, nende neiude
 nippima — nippida, nipin
 nokkima — nokkida, nokin
 noppima — noppida, nopin
 nottima — nottida, notin
 nr. — number
 nuhtlema — nuheida, nuheldakse
 number — kaks numbrit, palju
 numbraid
 nuuskima — nuuskida, nuusin
 nõu
 nõulma — nõuda, nõudsin, nõu-
 takse
 nägema — näha, nähakse
 nägija — kaks nägijat, neid
 nägijaid
 näppama — näpata, näppan
 näppima — näpata, näppan
 näppima — näppida, näpin

O.

ohvitser — palju ohvitsere
 oigama — oiata, oigan
 oivaline — suurepärane, väga hea
 olema — olla, ollakse, oldud
 omadus — omane laad
 omandus — varandus
 omnibus — ühe omnibuse, palju
 omnibusi
 ortograafia — õigekirjutus

P.

pang — kaks pange, palju pangi
 parim — kõige parem
 partei — erakond
 partii — osa; salk
 peenar — seda peenart, nende
 peenarde
 peotäis
 pesija
 piki — rööbiti
 plika — kaks plikat, nende pli-
 kade
 p. o. — peab olema
 produkt — saadus, tulemus
 programm — eeskava
 proosa — riimimatu kõne
 provints — maakond
 P. S. — postskriptum, järelkiri
 pulss — verelöök
 põõsas

R.

redaktor — toimetaja
 reegel — juhised
 referaat — aruanne, seletus
 referent — aruandja

relv — sõjariist
remont — parandus, uuendus
resultaat — saadus
retk — sõit, teekond
riskantne — hädaohtlik
rukis — seda rukist, need rukkid,
neid rukkeid
rästas — (lind)
rätsep — kaks rätsepat, palju
rätsepaid
räästas — katusealune serv

S.

sageli — sagedasti
sammal — seda sammalt, nende
sammalde
seikleja — juhtumusteotsija
sekretär
siirduma — kolima, ühest kohast
teise üle minema
siug — uss, madu
solvama — sõnadega haavama
spetsialiteet — eriala
susi — kaks sutt, palju susi
suund — liikumise siht
säilitama — alal hoidma
süda — ühe südame, kaks südant
sümpaatia — poolehoid
süsi — kaks sütt, palju süsi

T.

taamal — kaugemal, enam taga-
pool
taas — jälle
tallutama — (Kingssepp tallutab
saapaid.)

talutama — (Lapsuke talutab
pimedat.)
tara — püstaed ümber teatava
maa-ala
taru — mesipuu
teater
teesklema — silmakirjaliselt
näitama
tel. — telefon
tungal — kaks tungalt, nende
tungalde
töinama — jonnakalt karjuma,
nutma
tütar — kaks tütart, nende
tütarde
tütretütar
tüün — vaikne

U.

ukj. — uue kalendri järgi
uks — kaks ust
uus — (Kolisime uude korte-
risse.)

V.

v. — vald
vaiama — vaia maa sisse lööma
vajama — puudu olema
vargsi
variant — teisend
varrukas
vars — kaks vart, palju varsi
varss — kaks varssa, palju
varssu
vastastikku
vastastikune
veendumus — kindel arvamine

veenma — uskuma panema
veetlema — ahvatlema
veetma — mööda saatma
vemmal — kaks vemmalt, nende
vemmalde
ventilatsioon — õhupuhastus,
õhuvahetus
vihjama — märku andma
vkj. — vana kalendri järgi
vrđ. — võrdle
vt. — vaata
vähk — kaks vähki, ühe vähi
väike — selle väikese, palju
väikesi

õ.

õnnelikem — kõige õnnelikum
õnnis — seda õndsat, neid õnd-
said
õrritama — ärritama

ä.

ämblik — kaks ämblikku, palju
ämblikke
ärritama
äsja — hiljuti

ö.

ööbik — kaks ööbikut, palju
ööbikuid
ööbima — ööd veetma
ööpäev

ü.

üha — ühtelugu
ülalt — ülevalt
üll — seljas (riideist kõneldes)
ült — seljast (riideist kõneldes)

Nöörpüstkiri.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh
Ii Jj Kk Ll Mm Nn Oo Pp
Qq Rr Ss Tt Uu Vv Ww Xx
Yy Zz Öö Ää Üü Šš Čč Žž
1234567890 .,:;!?-|/|&

Nöörkaldkiri.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg
Hh Ii Jj Kk Ll Mm
Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt
Uu Vv Ww Xx Yy Zz
Öö Ää Üü Šš Čč Žž
1234567890 .,:;!?-|/|&

Paispüstkiri.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh
Ii Jj Kk Ll Mm Nn Oo Pp
Qq Rr Ss Tt Uu Vv Ww Xx
Yy Zz Öö Ää Öö Üü Šš Ćć Žž
1 2 3 4 5 6 7 8 9 0 . . . ! ? - = || | } §

Paiskaldkiri.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg
Hh Ii Jj Kk Ll Mm
Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt
Uu Vv Ww Xx Yy Zz
Öö Ää Öö Üü Šš Ćć Žž
1 2 3 4 5 6 7 8 9 0 . . . ! ? - = || | } §

SISUKORD.

	Lk.
1. Lihtlause	3
2. Punkt, küsi- ja hüüumärk	13
3. Liitlause ja koma liitlauses	16
4. Häälid ja täht	25
5. K, p, t s ja h kõrval	33
6. Liitsõna	37
7. Käänamise algeid	42
8. Pöörsõna muuteid lauses	62
9. Mitmesuguseid ülesandeid õpitu kordamiseks	75
10. Natuke peamurdmist	97
11. Etteütlust iseseisvaks tööks	99
12. Õpilaste vabu kirjandeid	111
13. Kirjandite teemasid	113
14. Sõnastik	115
15. Püst- ja kaldkiri	120
